

Läroarutbildningen HT 2007

Utbildningsvetenskap C- Examensarbete



# **Att vara lärare i en mångkulturell skola.**

**To be a teacher in a multicultural school.**

Författare: Camilla Atterlid & Leila Fitwi

## Abstract

This thesis will discuss teachers handling of the background, experience and earlier acquired knowledge of students. Our aim is to study the teachers' use of the cultural knowledge that of which the students already possess and the consideration the teachers have for the students own parental tongue. From this we want to see if there are any obstacles or pits with the work of gathering up experiences. The study is based on interviews with seven different teachers at a multi cultural elementary school in one the suburbs of Stockholm. We have in our thesis four central question formulations which this study rests upon and will be answered by our informants. The interviews will also help us to answer the question of the attitudes that the teachers take up towards the students and the impact of the near society.

The results of the interviews have been analyzed and they have given us an understanding that there is a multitude of factors that affect and obstruct the teachers' work in taking charge of the students own experiences. Another result that we have come across from without the interviews made and our own analysis of them is that the teachers own attitudes and experiences are of great importance towards this work. A great awareness of self is therefore required as a teacher.

Keywords: experience, segregation, culture and stigmatisation.

# Innehållsförteckning

<b>Förord.....</b>	<b>5</b>
<b>1. Inledning.....</b>	<b>6</b>
<b>1:1 Syfte &amp; frågeställningar.....</b>	<b>6</b>
<b>1:1:1 Frågeställningar.....</b>	<b>6</b>
<b>1:1:2 Avgränsningar.....</b>	<b>6</b>
<b>1:2 Validitet och reliabilitet.....</b>	<b>7</b>
<b>1:3 Metod &amp; materialdiskussion.....</b>	<b>7</b>
<b>1:4 Etiska överväganden.....</b>	<b>8</b>
<b>1:4:1 Informanter.....</b>	<b>8</b>
<b>1:5 Teori &amp; begrepp.....</b>	<b>9</b>
<b>1:5:1 Begrepp.....</b>	<b>9</b>
<b>1:5:2 Teoretiska utgångspunkter.....</b>	<b>9</b>
<b>1:5:3 Pierre Bourdieu.....</b>	<b>9</b>
<b>1:5:4 Iris Marion Young.....</b>	<b>10</b>
<b>1:6 Tidigare forskning.....</b>	<b>11</b>
<b>1:6:1 Nihad Bunar.....</b>	<b>11</b>
<b>1:6:2 Ann Runfors.....</b>	<b>12</b>
<b>1:6:3 Pirjo Lahdenperä.....</b>	<b>12</b>
<b>2. Erfarenheter.....</b>	<b>14</b>
<b>2:1 Arbetar man för att tillvarata elevers erfarenheter i klassrummet?.....</b>	<b>14</b>
<b>2:1:1 Normer &amp; värderingar.....</b>	<b>15</b>
<b>2:2 Sammanfattning.....</b>	<b>18</b>
<b>3. Kultur.....</b>	<b>19</b>
<b>3:1 Kultur i skolan.....</b>	<b>19</b>
<b>3:2 Föräldrarnas betydelse.....</b>	<b>21</b>
<b>3:3 Sammanfattning.....</b>	<b>22</b>
<b>4. Språk.....</b>	<b>24</b>
<b>4:1 Modersmålets betydelse.....</b>	<b>24</b>

4:2 Lärarens ansvar för elevernas språk.....	26
4:3 Omgivningens påverkan gällande språk.....	27
4:4 Sammanfattning.....	29
<b>5. Elevers ansvar och inflytande.....</b>	<b>30</b>
5:1 Elevinflytande.....	30
5:2 Projektarbete.....	31
5:3 Sammanfattning.....	33
<b>6. Närsamhället.....</b>	<b>34</b>
6:1 Närsamhällets påverkan.....	34
6:1:1 Kategorisering.....	36
6:1:2 Kapitalens roll.....	38
6:1:2:1 Tabell.....	39
6:2 Lärares förhållningssätt.....	41
6:2:1 Figur A.....	42
6:2:2 Figur B.....	43
6:2:3 Figur C.....	44
6:3 Sammanfattning.....	45
<b>7. Avslutande reflektioner.....</b>	<b>46</b>
<b>Referenslista.....</b>	<b>49</b>
<b>Bilaga 1.....</b>	<b>51</b>

## **Förord**

Vår utbildning har en interkulturell profil och vi har båda fått en inblick i vilka utmaningar som väntar oss i dagens mångkulturella skola. Under vår verksamhetsförlagda utbildning kom idén till vårt undersökningsområde till. En utmaning som vi ser som viktig är huruvida man som lärare tar tillvara på elevers olika erfarenheter. Vi tänker då främst på deras språk och kultur som de bär med sig hemifrån. Vi anser att det finns för lite kunskap om hur lärare tar tillvara på elevers erfarenheter, och vill därför belysa det området genom vår undersökning.

Utan vissa personer skulle undersökningen aldrig vara genomförbar. Vi vill därför ta tillfället i akt och tacka undersökningsskolan och de lärare som ställde upp på intervjuer. Tack för Era ärliga och öppna svar. Vi vill även tacka vår handledare Anna Hagborg för goda råd, tips och inspiration. Vidare vill vi tacka Haris Badic då Du har hjälpt oss med allt runt omkring. Du har underlättat vårt arbete. Till sist vill vi tacka varandra, för ett gott samarbete.

Tack!

## 1. Inledning

Det finns idag en generell diskussion om hur Sverige förändrats och hur samhället ställs inför nya utmaningar. Samhällsförändringarna innebär att vi idag har en betydligt mer heterogen befolkning och medborgare som har en mängd olika förutsättningar, behov och erfarenheter. Vidare betyder det att vi idag inte kan anta att alla människor i Sverige har samma kulturella bakgrund eller religiös övertygelse. Vi lever idag i ett mångkulturellt samhälle. Skolan ska idag återspegla storsamhället, därför måste även skolan återspegla den mångfald som finns i samhället. Det ”nya” Sverige kräver en skola där pedagogiken i undervisningen utgår mer, än tidigare, från elevernas kulturella bakgrund och språk. Man kan i Lpo 94 läsa att man ska ta tillvara på alla individers olika behov och förutsättningar, för en positiv kunskaps- och individutveckling. Det finns en mängd teorier om hur man kan uppnå detta, men hur gör man i praktiken?

### 1:1 Syfte & frågeställningar

Vårt huvudsyfte är att undersöka hur lärare hanterar elevers bakgrund, erfarenheter och tidigare kunskaper. Detta kommer vi att undersöka utifrån två infallsvinklar, *kultur* och *språk*.

#### 1:1:1 Frågeställningar

1. *Kultur*: Vi ska undersöka hur lärare kan använda sig av de kulturella kunskaper som eleverna redan besitter, och var hindren och fallgroparna finns?
2. *Språk*: Hur tar lärare hänsyn till de olika språk elever bär med sig hemifrån?
3. Hur menar lärare att de förhåller sig till de riktlinjer som finns gällande elevinflytande i Lpo94?
4. Hur påverkar närsamhället skolan och lärarnas förhållningssätt till eleverna?

#### 1:1:2 Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa oss till en förortsskola i Stockholm. Vi kommer enbart att ta hänsyn till lärarnas perspektiv och har medvetet inte tagit någon hänsyn till elevperspektivet. Vi har begränsat oss till sex lärare och har gjort ett slumpmässigt urval. En avgränsning när det gäller det slumpmässiga urvalet är att vi valt bort obehöriga lärare, då vi endast är ute efter en pedagogiskt utbildad lärares perspektiv. I vårt urval har vi därmed inte tagit hänsyn till andra faktorer, som exempelvis kön, etnicitet eller ålder. Detta kan vara relevant, men vi har valt att

inte ta hänsyn till dessa faktorer då våra frågeställningar och därmed vårt resultat inte är beroende av dessa faktorer. För att kunna besvara våra frågeställningar behöver vi bara enbart begränsa oss till en faktor.

### **1:2 Validitet och reliabilitet**

Vi har valt att spela in alla våra intervjuer och har sedan genom hela undersökningen redovisat utvalda citat. Därmed har vi inte skrivit om våra informanternas svar vilket bidrar till att reliabiliteten stärks då det är deras egna ord och tankar vi analyserar. Våra informanter fick inte i förväg veta vilka intervjufrågorna var, då det skulle kunna försvaga vår reliabilitet, eftersom informanterna då skulle kunna förbereda sina svar. Valet att enbart avgränsa sig till behöriga lärare och inte ta hänsyn till deras kön, ålder eller etnicitet kan göra vår undersökning svår att generalisera. Då vi inte har jämfört undersökningsskolan med någon annan skola blir det vidare svårt att se ett mönster hur lärare tillvara tar elevers erfarenheter. Detta har dock inte varit vårt syfte, vi har enbart till syfte att se hur detta arbete kan se ut i en av Stockholms mångkulturella förorter.

### **1:3 Metod & materialdiskussion**

Vi valde att kontakta den biträdande rektorn på en *mångkulturell* skola i en av Stockholms förorter. I den delen av kommunen vi har varit är de flesta bostäder en del av miljonprogrammet. Detta är relevant att känna till då vi kommer att anknyta till närsamhällets påverkan i vår undersökning. Undersökningsskolan ligger i en av Stockholms största kommuner, där andelen utlandsfödda är hög. En av oss har haft sina VFU- perioder (verksamhetsförlagd utbildning) förlagd till skolan och är därmed välbekant med lärarna sedan tidigare. Det finns en stor variation gällande etnicitet, ålder, kön och antalet yrkesverksamma år bland lärarna.

Vårt material kommer att bestå av djupintervjuer av sex olika lärare inklusive en skolledare på skolan. Frågorna är ställda så att lärarnas individuella tankar kan komma fram. Intervjuerna blir därmed våra primärkällor. De är semistrukturerade (många - men öppna frågor) och har sin utgångspunkt i relevant litteratur. Tidsramen är beräknad till cirka 30 minuter. Intervjuerna kommer vi dels att sammanfatta och dels att transkribera för att sedan kunna bygga vidare på med relevanta teoretiska utgångspunkter. Intervjuerna spelas in med hjälp av en diktafon. Ljudfilerna sparas sedan på datorn för att vi lätt ska kunna transkribera citat som vi ska använda i arbetet.<sup>1</sup> Under våra samtal med informanterna fick vi ibland svar som vi inte har valt att ta

---

<sup>1</sup> Ljudfilerna kommer även att samlas på en skiva, som finns till förfogande i författarnas ägo.

med i undersökningen då vi inte kunde knyta de till våra frågeställningar. Vi kommer istället att använda de svaren vi tycker är relevanta för respektive frågeställning. Intervjufrågorna är formulerade så att de går in i varandra, därför har vi valt att sortera ut svaren och lägga in de, under passande kapitel. Alla våra intervjufrågor finns dock med som bilaga, mest för läsarens nyfikenhet.<sup>2</sup> Det bortfall vi har haft är en informant som inte kunde delta då han blev sjuk.. En annan incident som uppstod var att en lärare inte lät oss spela in intervjun. Det blev ganska svårt för oss att använda oss av det han berättade eftersom vi inte kunde lyssna på samtalet i efterhand, men vi har valt att ta med det som vi hann anteckna från intervjun. Vi valde att inte se honom som ett bortfall då han hade mycket att tillföra undersökningen. Våra sekundärkällor är styrdokumentet för grundskolan, Lpo94, skolverket och en del statistik. Vi kommer även att använda svar som vi fått via mail.

#### **1:4 Etiska överväganden**

Vi har valt att varken namnge lärare eller skola. Lärarna har vi istället givit följande pseudonymer; Agnes, Bengt, Chris, Denice, Elvira, Frank och Gunilla. Detta för att det finns forskningsetiska regler om anonymitet och även för att vi tror att vi får öppnare svar där lärarna inte behöver känna att de måste vara *politisk korrekta*. Vi har även valt att inte ha direkta hänvisningar till den statistiska informationen vi använder i arbetet. Detta för att inte avslöja kommun/område.

##### **1:4:1 Informanter**

Vi väljer att presentera våra informanternas bakgrund, då det är relevant för undersökningen. Dessa pseudonymer kommer vi att hänvisa till:

1. *Agnes*. Adjunkt i Svenska och Tyska. Yrkesverksam sedan 1973.
2. *Bengt*. Lärarutbildning från Barcelona, för grundskolans senare år i Spanska och Musik. Yrkesverksam sedan 2003.
3. *Chris*. Lärarutbildning från Ghana, kompletterat för att få svensk behörighet i SO-ämnena och Matematik för grundskolans senare år. Yrkesverksam sedan 1980.
4. *Denice*. Internationell lärarutbildning för grundskolans tidigare år. Yrkesverksam sedan 2004.
5. *Elivira*. Lärarutbildning från Liberia, kompletterat för att få svensk behörighet. Klasslärare för grundskolans tidigare år. Yrkesverksam sedan 1974.
6. *Frank*. Behörighet i SO-ämnena på grundskolans senare år och gymnasium. Yrkesverksam sedan 1984.

---

<sup>2</sup> Se Bilaga 1.



7. *Gunilla*. Biträdande rektor. Utbildad ”mellanstadielärare” samt speciallärare. Verksam som lärare i 20år innan övergången till skolledare. Yrkesverksam sedan 1972.

## **1:5 Teori & begrepp**

Vissa begrepp som vi använder i undersökningen kan inneha en bred och tolkningsbar definition, därför kommer vi nedan att hänvisa till den tolkning vi refererar till.

### **1:5:1 Begrepp**

- *Kultur*

Kultur är ett kollektivt medvetande, en gemensam föreställningsbild, en livsåskådning, ett språkbruk, en historia eller liknande värderingar och normer, som delas av medlemmar i en grupp. Grupperna är flytande och ständigt föränderliga, de är inte statiska.<sup>3</sup>

- *Erfarenheter*

Med erfarenheter menar vi det som eleven bär med sig hemifrån. Exempelvis: normer, värderingar, livsåskådning och tidigare kunskap

- *Tvåspråkighet*

När vi talar om elever som är tvåspråkiga menar vi de elever som talar ett, eller flera språk, än majoritetsspråket, i hemmet. Vi tar inte hänsyn till om det svenska språket är det första eller andra språket.

- *Segregation*

”En beteckning för ett negativt tillstånd kännetecknat av en rumslig koncentration av fattiga och invandrare.”<sup>4</sup>

- *Integration*

Den process som ska råda bot på segregation.<sup>5</sup>

### **1:5:2 Teoretiska utgångspunkter**

Nedan kommer vi att presentera våra två teoretiska utgångspunkter; *Pierre Bourdieu* och *Iris Marion Young*.

### **1:5:3 Pierre Bourdieu**

Søren Gytz Olesen menar att Bourdieu har utvecklat en teori som har sin utgångspunkt i det objektiva sociala rummet.<sup>6</sup> Detta innebär att han ville komma ifrån det teoretiska beräkandet

---

<sup>3</sup> Ehn & Löfgren (2001) s.8-9

<sup>4</sup> Bunar (2001) s.20

<sup>5</sup> Ibid

<sup>6</sup> Olesen & Pedersen (2000) s.144

som tidigare teoretiker använde sig av. Istället kompletterade han teorin med praktik, han menade att man först då kan sätta sig in i verkligheten och dra slutsatser. Ett centralt begrepp hos Bourdieu är *kapital*. Søren Gytz Olesen menar att kapital är en av de viktigaste faktorerna man använder sig av när man analyserar en samhällsutveckling. I ett kapitalistiskt samhälle innebär ett kapital att man har en sorts makt.<sup>7</sup> Till skillnad mot t.ex. Karl Marx som använder begreppet kapital för att beteckna betalningsmedel, så använder Bourdieu begreppet för att hänvisa till sociala relationer.<sup>8</sup> Han menar att alla människor har tillgång till en mängd olika former av kapital, men alla besitter inte dem. Beroende på vilket kapital man äger kommer man att skapa ett socialt nätverk där man möter människor med liknande kapital. Det objektiva sociala rummet finns alltid och där möts olika människor med liknande kapital. På så sätt utvidgar Bourdieu begreppet kapital och skiljer på olika sorts kapital.<sup>9</sup> Innan vi presenterar Bourdieus olika kapitalformer inleder vi nedan med en uppställning av dem i punktform:

- Ekonomiskt kapital
- Kulturellt kapital
- Socialt kapital
- Symboliskt kapital<sup>10</sup>

I *kultursociologiska texter* ser Bourdieu dessa olika kapital som olika valutor som man kan använda sig av i sin tillvaro. Människans tillvaro i det sociala rummet ser han som en marknad där det sker ett utbyte av valutor mellan olika människor. Kultur och språk är något som hela tiden finns hos människan och därmed även på denna marknad.<sup>11</sup> Det som gör Bourdieus syn intressant är att han menar att de olika valutorna vi äger är olika värda. Innehar man ett ekonomiskt kapital har man mycket pengar och ägodelar, medan en person med kulturellt kapital har tillgång till utbildning. Det sociala kapitalet innebär att man har många kontakter med viktiga personer i de sammanhang man befinner sig i. Om man besitter ett symboliskt kapital har man tillgång till olika sorters prestige som kan yttra sig i olika former av titlar. Bourdieu menar att man som individ har tillgång till dessa men alla besitter inte dem och att man har olika mycket och lite av de olika kapitalen.<sup>12</sup>

Bourdieu menar vidare att människor beroende på vad de besitter för kapital, kommer att möta andra med liknande tillgångar och det kallas för att man möts inom ett specifikt *fält*. Det är

---

<sup>7</sup> Ibid s.146-147

<sup>8</sup> Ibid s.24

<sup>9</sup> Ibid s.147

<sup>10</sup> Bunar (2001) s.29

<sup>11</sup> Bourdieu (1991) s.146-147

först när personerna inom fältet erkänner kapitalet som värdefullt som kapitalet är värt något. Bourdieu har gjort upp en modell över hur olika yrkesgrupper möts på marknaden eller rummet som han kallar det. I enlighet med hans modell har en gymnasielärare stor tillgång till kulturellt kapital men inte så stort ekonomiskt kapital. En lantarbetare besitter enligt denna modell inte något kapital alls medan en företagare inom handeln däremot har stort ekonomiskt kapital men saknar kulturellt kapital. Det innebär att man kan vara kulturell men fattig alternativt rik och okultiverad.<sup>13</sup> Bourdieus teori om de olika kapitalformerna förklarar samhällets olika skikt.

#### **1:5:4 Iris Marion Young**

Vi vill genom Young utveckla Bourdieus teori om hur alla människor har tillgång till de olika kapitalen, men av olika anledningar besitter inte alla dem. Young bekräftar detta genom de fem förtryckarmekanismer som ingår i hennes modell. Hon är genusforskare och har utarbetat en modell som bygger på Karl Marx teori om klassamhället. Modellen innehåller fem typer av förtryck; *maktlöshet, marginalisering, exploatering, kulturell dominans* och *våld*. De tre första av Youngs begrepp är konsekvenser som man kan koppla till samhället och arbetsmarknaden. Hon menar att det finns en maktstruktur vilken bidrar till att vissa människor har tillgång till resurser medan andra inte har det. De två sista begreppen kan man se som mer kopplade till individen och dess begränsningar.<sup>14</sup>

Bourdieu och Young är våra utgångspunkter och de kan teoretiskt sammankopplas till varandra. Bourdieu utgår ensidigt från klass medan Young kombinerar klassperspektivet med genus. Båda utgår ifrån ett samhällsperspektiv och de menar att olika erfarenheter skapar sociala strukturer i samhället. Vi kommer att använda Bourdieus olika kapitalformer i vårt arbete för att förklara olika sociala förhållanden. Med kapitalformerna kan vi dra slutsatser om den undersökta skolsituationen. Youngs teori kommer vi att använda oss av då hon kan bekräfta att det finns en maktstruktur i samhället. I vår undersökning kommer vi endast att koppla till Youngs andra typ av förtryck; marginalisering.

#### **1:6 Tidigare forskning**

Under denna del kommer vi kort att introducera den tidigare forskning som vi kommer att utgå ifrån. De tre forskare vi har valt är; *Nihad Bunar, Ann Runfors* och *Pirjo Lahdenperä*. Bunar öppnar upp ett brett undersökningsområde för oss, då han tar upp huruvida närsamhället påverkar skolan. Runfors avhandling tar ett kliv närmare skolan då hon även undersöker lärares

---

<sup>12</sup> Ibid

<sup>13</sup> Ibid. s.247.

förhållningssätt. Vi avslutar med Lahdenperäs lärarperspektiv, som även är det perspektiv vi ska inta.

### **1:6:1 Nihad Bunar**

Bunar har skrivit *Skolan mitt i förorten* och det är en avhandling som belyser det nya Sverige. Hans syfte är att genom ett större intresse för skolans roll i segregations- och integrationsprocessen komplettera och utveckla den analys som finns idag. Han begränsar sitt arbete till att enbart undersöka ”det skrivna ordets sociala konsekvenser för de vars verklighet representeras genom ordet”<sup>15</sup>. Hans avhandling ger denna undersökning saklig kunskap om begreppen *segregation*, *integration* och *multikulturalism*. Vår undersökningsskola är en mångkulturell skola och därför har vi valt att fokusera på ett av de problem som Bunar uppmärksammar i sin avhandling. Han menar att ungdomar som är födda och uppvuxna i Sverige med invandrade föräldrar och som bor i de ”invandrartäta” områdena, upplever kulturell skam och skuld. Bunar anser vidare att skolan är en arena som skapar processer där underordning skapas och upprätthålls. Samtidigt ser han skolan som en arena där dessa processer kan få en annan innebörd och riktning.<sup>16</sup>

Vi har även valt att lyfta fram Bunars huvudsakliga syfte där han synliggör och analyserar hur förhållandet mellan skola och närsamhället påverkas när en negativ ekonomisk utveckling tillsammans med stigmatiserande offentliga representationer segregerar området.<sup>17</sup> Detta då denna undersökning har ett perspektiv gällande närsamhället och dess påverkan på skolan.

### **1:6:2 Ann Runfors**

Runfors skriver i sin avhandling *Mångfald, motsägelser och marginalisering* om hur skolan speglar samhället. Runfors har genom fältstudier observerat hur skolpersonal arbetar med frågor som integration och kulturell mångfald. Hennes avhandling bidrar med kunskap om hur begreppet invandrare tar form i skolan. Hon har i sin forskning sett hur lärare ser gruppen invandrarelever som en grupp elever med liknande behov och liknande olikheter. Hur de inte skiljer på individerna utan formar en struktur där eleverna riskerar att fångas inom gruppen. Runfors påpekar hur viktigt det är att man då tillgodoser de individuella behoven hos eleven.<sup>18</sup>

---

<sup>14</sup>Young (2002) s.64-84

<sup>15</sup> Ibid. s.24-25

<sup>16</sup> Ibid. Sid. 22

<sup>17</sup> Ibid. Ibid.20-21

<sup>18</sup> Ibid. s.211-213

Likt denna undersökning använder sig Runfors av Youngs modell och har den som teoretisk utgångspunkt för sin undersökning. Hon använder modellen för att kunna visa hur människor blir definierade av andra och utifrån detta tillskrivs en viss kategoritillhörighet. Hon pekar på hur denna tillskrivning blir legitim genom att det finns ett visst maktförhållande.<sup>19</sup>

### **1:6:3 Pirjo Lahdenperä**

Vår sista forskare är Lahdenperä och hennes doktorsavhandling behandlar etniska relationer och interkulturell undervisning. Undersökningen kommer genom henne att få ett smalare perspektiv, som innefattar lärarens förhållningssätt gentemot elever. Precis som Runfors och Bunar talar även Lahdenperä om kategorisering i skolan. Hon intar ett lärarperspektiv och menar att man kan urskilja flera förhållningssätt lärare har gentemot elever. Hon nämner tre förhållningssätt; *icke kategoriserande*, *kategoriserande* och *det reciprok*, och alla dessa förhållningssätt är relevanta för undersökningen. Hon skriver även om relationen mellan lärares sätt att uppfatta skolsvårigheter och deras förhållningssätt till elever med invandrarbakgrund. Lahdenperä menar att omgivningen och speciellt lärares attityder varierar gentemot eleverna, beroende på elevens bakgrund och etnicitet<sup>20</sup>. Hon definierar vad som kan ses som *skolsvårigheter hos elever* och ser det utifrån ett system- eller organisationsteoretisk perspektiv. Detta blir för vår del relevant, speciellt gällande vår intervju med skolledning.

De tre forskare bidrar alla med olika perspektiv till denna undersökning. Bunar talar om närsamhället och hur det är kopplat till skolan medan Runfors beskriver lärarnas situation i närsamhället. Både Bunar och Runfors menar att underordning skapas och återskapas i skolan och båda belyser närsamhällets påverkan. Lahdenperä ser mer specifikt på lärares förhållningssätt gentemot elever. Alla tre forskare har undersökt mångkulturella områden, vilket gör det intressant då även denna undersökning är gjord i ett sådant område. Vi kommer att ta fasta på deras studier för att kunna bygga vidare och tolka resultaten i denna undersökning.

---

<sup>19</sup> Runfors (2003) s.33

<sup>20</sup> Lahdenperä (1997) s.72

## 2. Erfarenheter

Vårt främsta syfte med arbetet är att undersöka lärarperspektivet och hantering av elevers *bakgrund, erfarenheter* och *tidigare kunskaper*. I detta inledande kapitel kommer vi att presentera hur våra informanter menade att de hanterade elevers bakgrund, erfarenheter och tidigare kunskap.

### 2:1 Arbetar man för att tillvarata elevers erfarenheter i klassrummet?

Med erfarenheter menar vi det som eleven bär med sig hemifrån, exempelvis normer, värderingar, livsåskådning och tidigare kunskap. Nedan ska vi undersöka om och i så fall hur man arbetar med att ta tillvara på dessa erfarenheter.

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet kan man under rubriken *Skolans värdegrund och uppdrag* läsa att all undervisning ska ha utgångspunkt i elevers bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.<sup>21</sup> Detta är någonting som vi fick bekräftat av svenskläraren Agnes som under intervjun berättade för oss om hur hon använder sig av de erfarenheter eleverna bär med sig hemifrån. Hon menar att det är ”något man ständigt har i bakhuvet”. Ett konkret exempel på hur hon arbetar med detta är att eleverna får skriva *Boken om mig*, där de får berätta om sig själva och sin bakgrund, som de sedan får dela med sig till de andra i klassen. I boken berättar de om vad de vet om sitt hemland. Agnes berättade att: ”Många är födda här nu och då blir det inte samma sak som för 25år sen och de skrev Boken om mig, då var det många som var nyanlända och kunde skriva mycket om sina hemländer.” Hon menar att kunskaperna om hemlandet oftast uttrycks via det eleverna har fått berättats från sina föräldrar.

Även Elvira jobbar med utgångspunkt i elevers bakgrund och erfarenheter, men till skillnad från Agnes tar hon tillvara på elevernas erfarenheter i alla sina lektioner. Hon berättade för oss om hur hon går tillväga för att inkludera allas erfarenheter och bakgrunder. Hon menar att hon först tar reda på vad eleverna har för förkunskaper, religiös och kulturell bakgrund. Utifrån det tänker hon sedan, ”så tänker mamman, det är rätt, men i skolan kommer vi prata om något du inte behöver tro på eller hålla med om. Sättet mamman tänker på är jättefint, men ingen har rätt”. Sedan låter hon eleverna själva få skriva ner vad de kan inom ett visst område och utifrån detta lägger hon upp sina lektioner. Exempelvis när hon har matematik säger hon till sina elever att gå hem och fråga sina föräldrar om hur de räknar i sitt hemland. Då får hon reda på hur föräldrarna tänker och på så sätt kan de tillsammans hjälpa eleven hemma och i skolan. Dessa förkunskaper eleverna bär med sig ser hon som viktiga erfarenheter att arbeta med.

I läroplanen kan man vidare läsa om hur skolan ska förmedla och förankra gemensamma värden som samhället vilar på.<sup>22</sup> När vi frågade Agnes om detta berättade hon att hon tyckte att eleverna på skolan får för lite insyn i den ”svenska kulturen” då det inte går några svenska elever där. Hon använder sig då av litteratur/högläsning som hon valt ut för att få med alla och ”då blir det lite mer *svenskt*”. ”En del har aldrig varit i en svensk, vanlig svensk familj, så då försöker jag välja böcker som ger dem en inblick i den, för att dom... dom känner bara till varandras kulturer.”

Runfors skriver om detta och menar att lärare ofta agerar som Agnes och även Frank gör. Hon har i sin undersökning sett att lärarna anser att elever som är uppväxta i invandrartäta områden skulle ha bristande *svenskhetskompetens*. Att man då som lärare vill tillföra eleven svenska koder uppfattas som en strategi för att inkludera eleven in i samhället. Detta för att eleven senare i livet ska ges samma möjligheter, kunna välja en framtid och livsstil.<sup>23</sup> Agnes vill ge eleverna en inblick i vad som kan kallas gemensam svensk kultur. Även Frank vill förmedla ”den svenska kulturen”, han säger flera gånger under intervjun att han är väldigt dålig på att diskutera och ta hänsyn till de olika erfarenheterna eleverna bär med sig. Han berättade även att det faller sig naturligt att ta upp ”mångfalden” då han är SO lärare och det inbegriper att ta upp olika religioner och kulturer:

Man ska ju samtidigt känna till svenska kultur, för man bor ju här i alla fall. Men man skulle mera kunna ta in att kanske använda, ehh, våra läroböcker tar inte upp så mycket om turkisk kultur eller historia eller syriansk, man skulle kanske ta upp det mer. Jag har tänkt på det ofta.

Här kan man ifrågasätta vad en ”svensk kultur” innebär, denna diskussion har även Lahdenperä i boken *Värdegrund och svensk etnicitet*. Hon menar att syftet med att alla ska känna sig trygga med värdegrunden är självklar och hon frågar sig vilka som innefattas i den *gemensamma värdegrunden*. Hon problematiserar begreppet och undrar om man egentligen kan ta fasta på en ”svensk kultur”.

## **2:1:1 Normer & värderingar**

Då normer och värderingar är en del av de erfarenheter eleverna bär med sig hemifrån, ska vi under denna del gå in närmre på hur man tar tillvara på dem.

---

<sup>21</sup> Lärarförbundet, (2001). s.10

<sup>22</sup> Ibid. (2002). s.9

<sup>23</sup> Sjögren, Runfors & Ramberg (2003) s.50

Elvira använder sig av föräldrarna som resurs i sitt arbete för att på så sätt få kännedom om de värderingar som eleverna tar med sig hemifrån och vidare in i klassrummet. I läroplanen står det att skolan ska vara ett stöd för föräldrarnas ansvar gällande elevernas fostran och utveckling.<sup>24</sup> Som vi nämnde tidigare var Elvira den lärare som mest tog tillvara på elevernas erfarenheter. Under intervjun berättade hon hur hon arbetar med föräldrarna för att få förståelse för vad varje elev har för bakgrund. Hon tycker det är viktigt att ha ett gott samarbete då elevernas värderingar och normer kommer från föräldrarna. Hon ser föräldrarna som kunskapskällor och som resurser i hennes dagliga arbete och bjuder ofta in dem till klassen för att berätta om hur de gör i deras länder och i deras kulturer. Detta tror Elvira påverkar föräldrarna positivt då de känner att de är viktiga, värdefulla och har inflytande över deras barns skolgång. Genom att inkludera föräldrarna, menar Elvira, blir det lättare att uppnå elevernas utveckling som läroplanen hänvisar till.

Även Lahdenperä menar att värderingar och normer är något som eleverna har med sig hemifrån. Hon menar att om man kommer från ett annat land än Sverige kan det vara svårt att förstå de normer och värderingar som det svenska samhället grundar sig på, och som den svenska skolan vidare ska förmedla. Hon anser att föräldrarnas inflytande i skolan är väldigt begränsat. Att det är nödvändigt att man som förälder får vara med att bestämma över sitt barns skolgång och vidare vilka värderingar och normer som ska ligga till grund för elevens utbildning. Detta för att minska exkluderingen som annars kan uppfattas hos föräldrar.<sup>25</sup> Lärarna vi intervjuade menar att det är i klassrummet som det visar sig att värderingar och normer genomsyras av den religion som eleverna tillhör. Elvira menar att det är svårt att arbeta med elevernas värderingar och normer och det är viktigt att gå genom föräldrarna.

Exempelvis när vi talar om sexualitet kommer elevernas religion påverka deras syn.

Det gör ditt arbete svårt för när man börjar prata om sexualitet till eleverna blir föräldrarna, usch nej nej. Det man måste göra då är att man måste erkänna att deras kultur och normer finns och att de respekteras.

Elvira bortser dock inte från att tala om sexualitet utan hon skriver först ett brev till föräldrarna där hon bjuder in dem, sedan kommer de in till klassen för att tala om ämnet. Då ber hon föräldrarna berätta hur de ser på sexualitet, om hur de är i deras länder och hur killar och tjejer träffas där. Då menar hon att det blir tydligt att man i Sverige inte har samma synsätt som i deras hemländer. ”Allt detta måste barnen veta nu annars hamnar de i problem.” Hon menar att

---

<sup>24</sup> Lärarförbundet (2001) s.11

<sup>25</sup> Linde (2001) s.124-125



man måste utgå ifrån eleverna och föräldrarna och ta hänsyn till deras kulturella bakgrund. Hon sammanfattar det hela med att man först och främst måste erkänna deras kultur och att inte bara utgå från det skrivna. ”Utgår jag bara från läroplanen blir det krig.”

Även i Denice klassrum uttrycks normer och värderingar genom elevernas religioner och genom att fira alla högtider och att ”se alla” tar hon tillvara på detta. Hon menar att ”det är viktigt för vi lär oss av varandra varje dag”. Hon tycker att det är viktigt att man är öppen eftersom det skapar ”en större bredd hos eleverna för att kunna förstå världen”. Hon påpekar att ”alla svenskar är inte likadana och alla afrikaner är inte likadana, vi är alla olika. Det lär jag mina barn, det spelar ingen roll att vi är olika”. Denice berättade att eleverna i hennes klass är både kristna, muslimer, hinduister och ateister. Hon för alltid öppna diskussioner kring elevernas erfarenheter och tro ”för att det inte ska bli det här vi och dom”. De läser lika mycket om varje religion och när vissa firar Eid hemma så har de som är kvar i skolan också någon fest eller liknande. Vidare tänker hon på att istället för att säga Gud så säger de Gud, Allah, Buddha på en gång, de kör alla på en gång. Hon menar att eleverna måste lära sig att ta hänsyn till alla och gör det på detta sätt. Även Elvira påpekar för sina elever att det inte finns ”ett sätt att tänka på utan alla sätt är lika rätt”. Exempelvis så anordnade hon ett julfirande för alla elever och föräldrar. Eleverna i klassen består av muslimer, kristna och hinduer och Elvira förstod att om hon inte planerade tillsammans med föräldrarna skulle konflikter uppstå. Så tillsammans med tio föräldrar planerade Elvira ett julfirande som innehöll inslag från alla religioner. De tog med sig mat och sjöng olika sånger. ”Vi firar i klassen alla elevers högtider och det är viktigt för att alla elever ska få känna sig viktiga” Elvira och Denice tar tillvara på elevernas värderingar och normer i enlighet med läroplanen:

Skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen för personliga ställningsstaganden och ge möjligheter till sådana...alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.<sup>26</sup>

De har genom sina arbetsätt uppnått en saklig och allsidig undervisning enligt läroplanen. De har lyckats undgå det Lahdenperä befarar; att om man inte tar tillvara på elevernas erfarenheter och då främst elevernas normer och värderingar kommer en exkludering ske.<sup>27</sup> Frank arbetar inte på samma sätt som Denice och Elvira. Trots att han är SO-lärare diskuterar han inte normer

---

<sup>26</sup> Lärarförbundet, (2001) s.10

<sup>27</sup> Linde (2001) s.124-125

och värderingar i sitt klassrum, han berättar dock att han är medveten om att han bör göra det. Han berättar att de diskuterar kring normer och värderingar enbart under mentorstiden, som är någon gång i veckan.

...men normer och värderingar som eleverna bär med sig hemifrån, det vet jag inte om det är så mycket... möjligtvis att man kanske skulle ta upp värderingar och normer som man tycker är lite fel. Ehh, asså kvinnosynen, många av pojkarna har kanske lite gammeldags kvinnosyn... som i yttersta fall visar sig i hedersmord och sådär, det e någonting vi i skolan bör ta upp.

## **2:2 Sammanfattning**

Lahdenperä menar att man måste ge föräldrarna inflytande i skolan, att se dem som resurser skapar en inkludering. På detta sätt arbetar Denice och Elvira. De menar att de använde elevernas föräldrar som resurs för att kunna ta tillvara på elevernas erfarenheter. De ser föräldrarna som resurser i sitt dagliga arbete och menade att det är genom föräldrarna man får kunskap om elevernas normer och värderingar. Agnes försöker arbeta med elevernas erfarenheter, medan Frank hade svårt med detta. Agnes och Frank var måna om att lära ut den "svenska kulturen" då de ansåg att eleverna saknade den kompetensen. Runfors har i sin undersökning sett att lärare i invandrartäta områden anser att det finns en bristande svenskhetskompetens hos eleverna och att man då likt Agnes och Frank försöker tillföra svenska koder.

### 3. Kultur

I detta kapitel vill vi redogöra för hur informanterna menar att de använder sig av de kulturella kunskaper som eleverna redan besitter, och om det finns några hinder och fallgropar. Vi vill även se föräldrarnas roll.

#### 3:1 Kultur i skolan

Begreppet kultur i skolan har av lärarna definierats på olika sätt och de har svarat på om hur man tar tillvara på elevers olika kulturella bakgrund.

Bunar citerar Glazer i sin bok *Skolan mitt i förorten* som menar att mångkulturalism är ett ifrågasatt och brett begrepp. Det kan ha både en negativ och en positiv betydelse, beroende på vem som definierar det. Glazer menar att de som kommer att definiera innebörden av begreppet alltid gör det inom ”statliga institutioner, lokala skolförvaltningar, enskilda skolor av enskilda lärare, av bokförlag och de som skapar kunskapsprov”.<sup>28</sup> Bunar menar att de elever som går på skolor som definieras som mångkulturella, oftast känner att begreppet får en negativ kategorisering. I sin undersökning har han fått resultatet att ”ingen i förorten vill kännas vid ordet mångkulturalism, för *dem* är det samma sak som att säga *här bor många invandrare*”.<sup>29</sup> Denna kategorisering var befintlig på vår undersökningsskola. Under vår intervju med studierektorn Gunilla märkte vi att hon såg på begreppet som något ointressant. Hon menar att hon inte märker av mångfalden i skolan. Hon sa följande:

I dagsläget tycker jag inte att det spelar någon roll för det märks inte att man har andra kulturer eller värderingar eller religioner men om jag går tillbaka 15 år, då var det mer kontroverser och bråk mellan svenskar och invandrare. Då tog vi tag i problemen men i dagsläget så tycker jag att här är vi alla lika och vi jobbar med våra fyra ord respekt, ansvar, hänsyn och vilja och det ska genomsyra all verksamhet.

Gunillas som är studierektor ger ett exempel på hur man kan definiera begreppet mångkulturalism. Hon tar avstånd från begreppet och har definierat det till något som handlar om etnicitet. Detta framkom då hon under hela intervjun återkom till elevernas etniska bakgrund när hon talade om mångfalden på skolan. Hennes uppfattning om vad kultur är, är endast bunden till etnicitet. Ann Runfors och Annick Sjögren skriver att begreppet kultur innefattar flera aspekter. Att ta tillvara på en elevs kultur rymmer mer än bara etnicitet och

---

<sup>28</sup> Bunar (2001) s.248

<sup>29</sup> Ibid. s.249

menar att begreppet blir snävt om man inte har detta perspektiv.<sup>30</sup> Uppfattningen om att kultur enbart är bundet till etnicitet var vanligt förekommande på skolan, något vi märkte under våra intervjuer. Ett annat exempel som bekräftar att begreppet får sin innebörd genom skolan och andra institutioner, är ett mail vi fick av en annan skolledare. Innan vi gick ut på fältet, skickade vi ut mail till olika skolor, där vi frågade om det var möjligt för oss att komma till respektive skola. Detta för att se på hur de arbetar med elevers olika erfarenheter. Som svar fick vi;

Hej!

Jag tror inte att vår skola är lämplig som undersökningsobjekt, då eleverna i våra klasser, med bakgrund från olika länder, ej pratar svenska. I våra svenska klasser är det inte många barn som kommer från andra kulturer. Sök istället någon annan skola för att göra er undersökning.

Vänligen XX

Även denna skolledare har en definition på kultur som något etniskt bundet. Hon menar på att då alla elever i klasserna kommer från ”samma kultur”, och kan vi då heller inte göra vår undersökning om huruvida man tar tillvara på elevers olika erfarenheter. Menar hon då att alla elever besitter samma erfarenheter? Rene Leon skrev i ett mail till oss om vilka fallgröpar som kan finnas då man försöker ta tillvara på elevers olika erfarenheter. Han skrev;

Fallgröpar kan vara att läraren "låser in" elever till vissa erfarenheter, antar från början att eleven har vissa erfarenheter därför att eleven har ett visst kön, etnicitet, social bakgrund, vilket gör läraren blind för den mångfald av erfarenheter som alla individer har tillgång till, eller kan få tillgång till.

Under vår intervju med Bengt återkom han till vilken ”pluggkultur” eleverna bär med sig hemifrån. Han ser här till en annan sorts *kultur* än vad Gunilla och XX gjort. Med ”pluggkultur” menar han att elevernas studievänor kommer från hemmet och att en elev från en akademisk familj har en annan studievana en exempelvis en elev från en familj där ingen har erfarenhet av studier. Bourdieu menar att elevers olika studievänor är förbundna med vilken sorts familj de kommer ifrån. Eleverna kommer in i klassrummet med olika kapitalformer och dessa är ofta överförbara inom familjen. Med det menas att om man har akademiskt utbildade föräldrar kommer de vara angelägna om att även deras barn ska kunna besitta den kulturella kapitalformen.<sup>31</sup> Det är tydligt på vår undersökningskola vilka barn som har föräldrar som besitter ett kulturellt kapital. Bengt menar att det är ”lättare att arbeta med elever som har en akademisk pluggkultur med sig då de sitter som små ljus”.

---

<sup>30</sup> Sjögren, Runfors & Ramberg (2003). s.10

<sup>31</sup> Olsen & Pedersen (2004) s.147

Bengt talar om samma sak som Runfors och Sjögren gör, då han också tar hänsyn till andra aspekter av elevernas kulturella bakgrund och har ett vidare perspektiv på kulturbegreppet. Han var den enda på skolan som såg på kulturell bakgrund som något utöver etnicitet. Chris gav oss ett annat kulturperspektiv, han menade att det är viktigt att ta hänsyn till vilken *lärarkultur* lärare bär med sig. Han menar att det har en stor inverka på hur man arbetar med att tillvarata elevers olika kulturer. Då han har en annan lärarutbildning än den svenska, menar han att han har en annan lärarkultur med sig i bagaget. Chris berättade exempelvis för oss om hur det i hans hemland inte fanns något som hette *elevinflytande*, att det är "något svenskt" och att det inte alls fungerar i mitt klassrum. "Det är inte eleverna som ska bestämma i klassrummet." Många lärare talade om hur svårt det är att ta tillvara på elevers erfarenheter. Exempelvis Bengt sade att det finns så många olika kulturer representerade på skolan och att han inte riktigt vet hur han ska gå tillväga. Han är samtidigt positiv till situationen och menar att det är kul och roligt att arbeta med eleverna.

### **3:2 Föräldrarnas betydelse**

Föräldrarna är en viktig del av arbete med eleverna, och det var något lärarna vi intervjuade ofta belyste när vi pratade kring hur de tog tillvara på elevernas olika kulturella bakgrund.

Nabila Alfakir skriver i sin bok *Skapa dialog med föräldrarna* att skolan är en viktig plats då en massa olika kulturer möts och det är en stor utmaning skolan står inför. Hon menar precis som Lahdenperä att föräldrarnas föreställningar inte alltid sammanfaller med svenska skolans.<sup>32</sup> De båda ovannämnda författarna talar om att föräldrarna och skolan har olika uppfattningar om skolans uppgifter.<sup>33</sup> I vårt samtal med Denice kom vi in på föräldrarnas inställning till skolan och hur det påverkar hennes arbete med att ta tillvara elevernas kulturella erfarenheter. Hon menar att vissa av de värderingar som eleverna bär med sig hemifrån, försvårar hennes arbete med att försöka ta tillvara på alla elevers erfarenheter. Denice berättade att det är hemifrån fördomar gentemot andra kulturer kommer:

Problemet är att vissa föräldrar är mindre öppna för andra elevers bakgrunder och det finns trångsynthet hos framförallt föräldrar. Vissa föräldrar vill inte att deras barn ska sitta vid andra barn som kommer från fel länder... Föräldrarna kan du aldrig ta in på ett möte och säga, nu gör du fel, utan det måste gå genom barnet. För föräldrarna är envisa och de påverkar barnet mycket mer än vad en lärare någonsin kan göra. Så man får jobba genom barnen, så att dem får ta hem det så att de kan visa att de här människorna inte är så farliga.

---

<sup>32</sup> Linde (2001) s.124-125

<sup>33</sup> Alfakir, (2004) s.25

Denice menar att det ofta är föräldrarna som ”insuper” saker i barnet och säger vad som är rätt och fel. Hon berättade:

...de kan säga; usch den här kulturen består av hemska människor. När eleverna läser om olika kulturer i skolan så säger de att de firar ju nästan likadant och då öppnar barnen sig. Då kommer föräldrarna till mig och säger, jag hörde att ni läste det och det, men gud jag hade också fördomar och det är inte alls så farligt.

Denice påpekar att det är viktigast att göra föräldrarna införstådda med vad eleverna gör i skolan, detta skapar en kunskap och trygghet. Även Alfakir skriver om hur viktigt det är att utgå från föräldrarnas erfarenhet och kunskap. Denice fortsätter att berätta:

...föräldrarna har vidare inte heller någon respekt för mig som lärare för att jag är kvinna. Då säger jag, det här är mitt klassrum, här gäller mina regler och det spelar ingen roll vilket kön jag har, vilken färg jag har, du måste respektera mig. Gör du inte det kan du ta ditt barn härifrån.

Denice tror att om hon hade en annan hudfärg och inte pratade svenska som hon gör skulle det ha varit mycket lättare. Efter tre år har dock samarbetet börjat fungera. Denice och elevernas föräldrar är idag ärliga mot varandra. De löser konflikter tillsammans och Denice har förklarat att ”hemma får man trycka ner sin fru men i hennes klassrum måste man respektera henne”. Hon har flera gånger påpekat att ”i Sverige följer vi den svenska lagen och bryter någon mot den är det hennes skyldighet att anmäla”. Denice vill här, precis som Elvira och Agnes tidigare, påvisa att det är skolans regler och värdegrund som gäller i hennes klassrum. Det är där alla kulturer möts, och de ska även tas tillvara på, men man måste mötas i mitten. Hon menar att skolan tillsammans med hemmet ska skapa broar. Alfakir skriver att ”man kan inte alltid nå konsensus utan får ibland nöja sig med att konstatera att det finns flera olika uppfattningar och att vi alla har mycket att vinna på att låta vår egen uppfattning möta andras”. Föräldrarna är trots allt experter på sina barn och detta ska läraren ta tillvara på.<sup>34</sup>

### **3:3 Sammanfattning**

Vår undersökningsskola är en så kallad mångkulturell skola. Bunar menar att det begreppet mångkulturell får en negativ betydelse. Uppfattningen om kultur visade sig enbart ha en etnisk innebörd hos de flesta av våra informanter. Därmed blev synen på begreppet något man tog avstånd från då man ansåg att alla var *lika* på skolan. Skolledaren Gunilla menade att ”mångfalden är inget vi märker av”. Runfors och Sjögren skriver om att begreppet innefattar

fler aspekter och rymmer mer än bara en elevs etnicitet. Bengt och Chris var de lärare som hade ett vidare perspektiv på begreppet och talade om en ”pluggkultur”. Alfakir och Lahdenperä menar att det är i skolan olika kulturer möts och föräldrarnas föreställningar sammanfaller inte alltid med den svenska skolan. Detta är något Denice har stött på som lärare och hon menar att det är föräldrarna som ”insuper” föreställningar om andra kulturer. Hon lägger stor vikt på föräldrarnas betydelse i arbetet med elevernas individuella utveckling.

---

<sup>34</sup> Ibid. s.47

## 4. Språk

Vår andra infallsvinkel är *språk*. Vi har valt att ställa språk utanför kulturbegreppet för att få två oberoende analyser. De frågor vi ställt till våra informanter handlar om språket som något som inte direkt är kopplat till elevernas kulturella bakgrund. Vi vill istället se hur pass mycket våra informanter tar hänsyn till de olika språk elever bär med sig hemifrån.

### 4:1 Modersmålets betydelse

Aina Bigestans är föreståndare på nationellt centrum för SFI och svenska som andraspråk. Vi mailade henne frågor om modersmålets betydelse och hon skrev:

Modersmålets roll i elevens individuella utveckling är svår att beskriva generellt. Det är nog mycket individuellt. Men man kan säga att modersmålet är nog viktigt för identiteten, kanske till och med ett sätt att definiera modersmål: Modersmål är det språk som jag identifierar som mitt modersmål, dvs. som jag ser som det viktigaste språket i min identitet... Det kan vara så att en individ behärskar svenska betydligt bättre än sitt modersmål. Det måste ju rimligtvis gälla om personer som är uppvuxna i Sverige och gått i skolan på svenska hela livet. De kan säkert svenska många gånger bättre än sitt "modersmål". Men svenska är inte det språk som de identifierar sig med. Istället har de ett annat språk där de känner sig "hemma", där de känner att de är sig själva närmare. Att förneka en persons modersmål, blir därmed att förneka deras identitet. Vissa modersmållärare har tyvärr föreställningen om att det språk som de företräder ska talas på ett visst sätt för att accepteras, och deras elever kan då få höra "Du talar ingen riktig kurdiska, vad är det där för blandspråk du talar!" Samtidigt är det just det här språket som eleverna kallar för kurdiska och som de identifierar sig med.

Denice menar att om man inte kan sitt första språk kan man inte lära sig ett andra språk. Vissa elever på skolan har 4-5 språk i hennes klass och hon tycker det är jätteviktigt att de får modersmålsundervisning. Hon menar att modersmållärarna inte får ta ut de svaga eleverna från den vanliga undervisningen då de annars går miste om annan kunskap. Samarbetet mellan Denice och hemspråklärarna "är jätteviktigt då de tillsammans kan hjälpa svaga elever genom deras hemspråk". Denice tycker att det är viktigt att inte ett språk tar ut de andra. Hon berättade att "en mamma sa att vi är bara här i tre år, varför ska mitt barn lära sig svenska, då sa jag, tyvärr är du här och så är våra regler. Man måste lära sig svenska, och det är jätteviktigt." Jan Einarsson använder sig i sin bok *Språksocialisation* av Naucler för att förklara modersmålets betydelse. Naucler menar att ju bättre kunskaper man har i sitt första språk, ju bättre kommer det gå att lära sig ytterligare ett språk. Han



skriver att kunskaper i ett språk inte är ett hinder för att lära sig ett nytt utan det är istället lättare.<sup>35</sup>

Även Gunilla påpekade modersmålets betydande roll och sade;

Det är väldig skillnad på elever som kommer från olika länder kunskapsmässigt, hur fort man lär sig svenska språket och att man kan fungera i en grupp tar det längre tid för en elev som inte har skolbakgrund. Skolgången måste ske genom en kombination mellan modersmålet och det svenska språket hela tiden, för det är ju identiteten.

Einarson refererar till Teleman för att påpeka modersmålets betydelse för identiteten. Teleman menar att en persons första språk är en viktig markering då det visar vart man kommer ifrån. Det har visat sig att personer som tvingat använda sig av ett annat språk tycker det är underbart och befriande att få återgå till sitt modersmål. Einarsson menar vidare att ingen därför skulle vilja överge sitt modersmål frivilligt.<sup>36</sup> Detta är något Gunilla märkt under sin tid som lärare och hon berättade vidare att ”modersmålet är enormt viktigt då modersmålet har med identiteten att göra, tappar du modersmålet tappar du identiteten”. Hos tvåspråkiga elever kan det förekomma att man blandar språken i en och samma mening. Detta kallar språkvetare för *kodväxling*. Språkblandningen kan även ske mellan olika stilar eller varianter inom sammans språk.<sup>37</sup> Elvira är en av de få lärare som är positiv till elevers kodväxling. Hon använder det bland annat när eleverna har bråkat med varandra. Hon sade;

Då säger jag till de, nu får prata med varandra, kanske på sitt eget språk för då förstår de varandra bättre. Men det är en annan sak om de använder språket för att skvallra om andra barn i klassen, då blir det jobbigt. De är även bra när föräldrarna använder sitt modersmål till barnen för då förstår de verkligen.

Det har gjorts en hel del forskning kring detta och i slutrapporten från projektet *hemspråk i förskolan* från Göteborgs Universitet talar man om hur kodväxling är en del av språkutvecklingen hos en persons andraspråksinläring. När man lär sig ett andra språk menar de att de båda språken kommer påverka varandra när det gäller uttal, ordförråd och meningsuppbyggnad. Detta är inte en språklig brist utan en del av processen.<sup>38</sup> När vi intervjuade lärarna kom det fram att det finns en del hinder i hur man arbetar med modersmålet. Då vi frågar Agnes tyckte hon, precis som Denice, att man inte kan ta ut eleverna från den vanliga klassrumsundervisningen. Hon ser på modersmålet som något viktigt, men berättar även att inga åtgärder tas i klassrummet idag. Modersmålet jobbar de bara med under modersmålsundervisningen som är förlagd utanför elevens vanliga klassschema. Hon berättar

---

<sup>35</sup> Einarsson, (2004) s.93

<sup>36</sup> Ibid. s.38

<sup>37</sup> Ibid. s.94

<sup>38</sup> Andersson & Naucélér, (1987) s.3

även att det är sällan elever som kan sitt modersmål bra, ”många kan tala sitt modersmål, men de kan inte läsa och skriva på det”. Detta har även Elvira upptäckt och det verkar vara genomgående hos eleverna på skolan. Hon har observerat att det finns två sidor av modersmålets funktion. Hon berättade;

Det är toppen att ha ett modersmål som barnen verkligen kan använda, men ibland så hänger barnen inte med i modersmålet vilket försvårar allt. Det beror på om man talar språket hemma. Om barnet inte hänger med är det slöseri med tid att lära sig modersmålet.

När vi talade med Agnes som är svensklärare sa hon att en tvåspråkig elev är ”en elev som inte kommer från en familj där man bara pratar svenska hela tiden”. Agnes menar att det inte handlar om vilket modersmål, ”utan med tiden lär man sig se de olika behoven elever har, och alla har olika behov”. Runfors har studerat det som Agnes belyser. Hon har studerat hur lärare ofta måste ompröva sina förhållningssätt gentemot eleverna då deras inarbetade sätt inte fungerar i klasser som består av ett antal elever där det finns olika språkbehov. Hon påvisar hur läraren hela tiden likt Agnes måste ha insikt i att kategorin med elever som talar ett annat språk än svenska hemma har olika behov och måste bemötas på olika sätt.<sup>39</sup>

#### **4:2 Lärarens ansvar för elevernas språk**

Under våra intervjuer kom det fram att läraren har ett stort ansvar för svenska som andraspråksinläringen då det i högsta grad påverkar de andra skolämnena. Vi kommer under detta avsnitt att redogöra för lärarnas syn på detta.

Sjögren skriver att det som kommer att påverka elevens skolgång och vidare framtid är beroende av det samspel som sker mellan lärare och elev. Lärarens förväntningar på eleven är avgörande och hon menar att läraren måste bekräfta eleverna. Framförallt är det viktigt att barnets kultur och språk respekteras av läraren. Man måste se tvåspråkighet som en resurs.<sup>40</sup> När vi frågade Gunilla om vad hon som skolledare ansåg vara viktiga egenskaper hos en lärare påpekar hon att alla lärare bör ha kunskaper i det svenska språket. Även att alla måste ha kunskap om vad andra- språks inläring är och vad det innebär. Hon berättade att, ”många lärare har upptäckt att det är svårt att lära ut sina ämnen till att nyanlända elever”. Gunilla tycker att alla lärare på skolan ska få ta del av den utbildning hon har fått som skolledare. Bland annat om hur man arbetar med nyanlända elever. Vi frågade varför denna kunskap inte vidareförmedlades till lärarna på skolan. Hon svarade då; ”jag vill

---

<sup>39</sup> Sjögren, Runfors & Ramberg (2003) s.46

<sup>40</sup> Ibid. s.17

inte försvara mig men förr hade vi det i kompetensutveckling men nu har vi nya lärare och nu är det inte så”. Denice håller med Gunilla om att lärare bör ha kunskaper i det svenska språket och hon sade; ”En lat pedagog bryr sig inte om att alltid vara en svensklärare, men jag tycker att man måste rätta eleverna när de använder fel ord eller ordböjning. Det hjälper barnet”.

Som lärare är det vidare viktigt att kunna veta hur man ska bedöma språket. Agnes som är svensklärare berättade att det är svårt att mäta kunskaper i språk. ”Ett språk e juh någonting man utvecklar hela tiden”. Apropå detta kom vi in på en diskussion som rörde dokumentation. Hon tycker att det är för mycket krav på det nu och att ”den friheten vi hade som lärare saknas idag”. Just språket menar hon är något som måste få dokumenteras när det sker och inte för att man måste. Susanne Benckert menar att det är speciellt svårt att bedöma elevers språkbehärskning, detta för att språk används på olika sätt i olika situationer. Hon menar att det inte heller är fristående från elevens övriga utveckling, det är även beroende av eleven behov, utveckling och personlighet i övrigt. Detta ställer stora krav på läraren.<sup>41</sup>

#### **4:3 Omgivningens påverkan gällande språk**

Jan Einarsson skriver i sin bok *Språksociologi* om hur barn från språkliga minoriteter blir utsatta för ett *yttre tryck* för att lära sig majoritetsspråket.<sup>42</sup> Under denna del ska vi försöka se hur yttre påtryckningar kan påverka elevernas språk.

Benckert skriver att språkutvecklingen hos tvåspråkiga elever påverkas av den sociala omgivningen. Andraspråksutvecklingen hos elever, menar hon, påverkas av attityder från majoritetssamhället men även från den egna språkgruppen.<sup>43</sup> Detta är något som Denice har uppmärksammat bland eleverna i hennes klass. Under intervjun berättar hon att:

Jag har upptäckt att det finns en press från vissa grupper att man inte får prata korrekt svenska... alla barn kan lära sig hur många språk som helst, men den sociala gruppen trycker ner medlemmarna i gruppen. Om man inte får använda ett korrekt språk så hämmar det barnets språkutveckling.

Hon menar, precis som Benckert hävdar, att det här kommer från den sociala gruppen, och berättar: ”Det är ett stort tryck, speciellt från turkiska kill- grupper, man måste säga jao ba, man får inte prata rent.” Denice menar att trycket även kommer från föräldrarna och ”kan ibland till och med säga till sina barn att nej nu pratar du för rent”. Då berättar Denice för oss;

---

<sup>41</sup> Axelsson (1999), s.82

<sup>42</sup> Einarsson, (2004) s.99

<sup>43</sup> Axelsson (1999), s.82

Jag brukar säga att i mitt klassrum får man inte säga så, vi använder en korrekt svenska, och hemma får du säga vad du vill... jag tror det finns en fulhet i att vara svensk, att man kan bli för vit om man pratar en bra och korrekt svenska. Så får det inte vara för åker jag till Kurdistan kan inte jag svänga mig med någon konstig kurdiska, jag måste prata ett korrekt språk.

Utifrån lärarnas svar har vi kunna uttolka att många elever på denna skola har svårt med svenskan överhuvudtaget. Frank berättade att han märker det då de läser i SO-böckerna. Då brukar han först försöka förklara, men ibland tar han till åtgärder som att göra om texterna med lättare ord och använda mycket bilder. Frank brukar ta upp svenska ordspråk för att han tycker det är allmän kunskap de ska ha med sig från skolan, då de inte får det hemifrån.

Typ björntjänst och hur, vad det kommer ifrån.

(Frank)

Han menar att då de inte har med sig det hemifrån kan man inte heller kräva att det ska kunna vanliga svenska ordspråk och begrepp. Margaret Obondo skriver att det är viktigt att ta hänsyn till att eleven kan komma från ett hem där man har en annan språkinlärningsstil, i förhållande till de konventioner som finns för språket i skolan och lärandet. Hon skriver vidare att många forskare har påpekat att det kan få negativa effekter att inte tillvarata de skillnader i inläring som vissa barn från minoritetskulturer har med sig från hemmet och det som används i skolan.<sup>44</sup> Ett rikt språk är ett viktigt verktyg i samhället. Runfors menar att det svenska språket inte bara är ett kommunikationsverktyg, utan i stor utsträckning även en symbol för kulturell kompetens och identitet. Hon menar att språket är ett maktverktyg som är kopplat till elevernas framtid. En bra svenska ger eleverna en öppning inte bara till resten av samhället, utan även till andra annars stängda sektorer. Därmed blir språket en klassfråga och inte bara en etnisk differentiering<sup>45</sup>. I våra intervjuer talade de flesta av våra informanter om hur viktigt det är att vara medveten om att eleverna på skolan inte har med sig det bagage och de förutsättningar som andra elever i andra områden här. Detta kan kopplas till en av Bourdieus fyra kapitalformer, där en av dem är det *kulturella kapitalet*. Det är den viktigaste kapitalformen i alla kulturer, och det finns ingen ekonomisk beroende marknad för den. Äger man ett stort ekonomiskt kapital behöver det inte gå hand i hand med det kulturella kapitalet och tvärtom. Det kulturella kapitalet kan vara exempelvis ett rikt och bildat språk.<sup>46</sup> Det utbildningskapital som förmedlas till nästa generation är ett viktigt kulturellt kapital. Att man klarar sig i

---

<sup>44</sup> Ibid. (1999), s.36-37

<sup>45</sup> Sjögren, Runfors & Ramberg (2003) s.49-50

utbildningssystemet har att göra med den typ av kapital som gör den enskilde kompetent att klara av det en utbildning kräver.<sup>47</sup>

#### **4:4 Sammanfattning**

Denice och Gunilla berättade för oss om varför modersmålet har en stor betydelse för elevernas språkliga utveckling. Gunilla berättar att ”skolgången måste ske genom en kombination mellan modersmålet och det svenska språket hela tiden, för det är ju identiteten”. Modersmålets är något Teleman tar upp som något viktigt då även han kopplar det till identiteten. Samspelet mellan lärare och elev menar Sjögren är en annan faktor som kommer att påverka elevens skolgång och vidare framtid. Detta gäller framförallt i att eleven ska känna sig respekterad vad gäller sitt språk och kultur. Lärarnas kunskaper om vad andraspråksinlärning är och innebär menar skolledaren Gunilla och Denice är ett sätt att kunna möta eleverna gällande deras språk. Kompetensutveckling hos lärarna är därför någonting Gunilla förespråkar. Andraspråksutvecklingen hos eleverna påverkas av attityder från majoritetssamhället och från den egna språkgruppen. Detta menar Benckert och det är något även Denice uppmärksammat. Runfors ser språket som inte bara ett kommunikationsverktyg utan även ett maktverktyg för att kunna klara sig i samhället. Frank berättar hur han brukar ta upp svenska ordspråk då han vill ge dem allmän kunskap så att de kan förstå världen utanför skolan.

---

<sup>46</sup> Olesen & Pedersen (2004) s.148

## 5. Elevers ansvar och inflytande

I detta kapitel kommer vi att lägga fokus på hur lärarna förhåller sig till de riktlinjer gällande elevinflytande i Lpo94. Vi vill undersöka hur lärare uppfyller de politisk-ideologiska mallarna som finns för hur man kan jobba med elevers erfarenheter.

### 5:1 Elevinflytande

Att använda sig av de erfarenheter som eleven har med sig brukar beskrivas som grundläggande i all modern pedagogik, särskilt i en barncentrerad skola som vi har idag. Detta uppmuntras till och med av läroplanen, sidan 14: läraren skall utgå ifrån varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.

(Rene Leon, centrum för interkulturell skolforskning)

På skolverkets hemsida kan man läsa att alla elever har rätt till att kunna påverka sin skolgång.

<sup>48</sup> Vidare i Lpo94 kan man läsa vilka riktlinjer som finns gällande elevernas ansvar och inflytande, och där står det:

- *läraren skall utgå ifrån varje individs förmåga, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.*
- *lärarna skall utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan.*
- *läraren skall se till alla elever oavsett kön, och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll, samt att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad*
- *läraren skall verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen, svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer och tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen och förbereda eleverna för delaktighet och med ansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.<sup>49</sup>*

Ur dessa punkter framkommer det att elevinflytande innebär att elever även har ett visst ansvar. De ska ha ett inflytande gällande utformandet av undervisningen och vad den ska innehålla. Vidare ska de få vara med och bestämma över värdegrunden och allt annat som handlar om deras skolvardag. I enlighet med skollagen och läroplanen anser Denice att elevinflytande

---

<sup>47</sup> Ibid. s.149

<sup>48</sup> <http://www.skolverket.se/sb/d/155/a/2476>

<sup>49</sup> Lärarförbundet (2001) s.18

innebär att ”alla elever har rättigheter och skyldigheter”. Hon menar att eleverna spenderar hela sina dagar i skolan och därför måste de kunna få ha inflytande över sin miljö. Vi märkte dock under våra intervjuer att det fanns en viss skeptism gällande begreppet *elevinflytande*. Hos de äldre lärarna fick vi höra; det är ett begrepp som är ”jättemodernt nu”. Då vi frågade Agnes vad hon tycker om elevinflytande menar hon att det är något hon inte tror på. Hon berättade;

Asså det här med elevinflytande, tycker jag har... det har blivit något mode i det på nåt vis. Våra elever som vi har här... ehmm, det är väldigt svårt att bestämma, att vara med och bestämma om något man inte är insatt i, eller vet så mycket om”. Hon menar att de inte kan bestämma, eller ta ett sådant ansvar, hon tycker att det är hon som måste bestämma åt dem. De kan inte ta beslut själva.

Att eleverna inte kan ta det ansvar som elevinflytandet innebär var en vanlig uppfattning hos lärarna. Vi frågade Frank om vad elevinflytande innebar för honom och då svarade han att det är något som yttrar sig enbart genom elevrådet. Han berättade; ”det är svårt för eleverna att sätta sig in i verksamheten och vara med och planera. Man måste sätta upp ramarna själv, annars blir det liksom inget gjort.” Denice är inne på samma spår och menar att; ”vi lärare måste styra elevinflytandet.” Hon berättade att hon använde sig av den ram som finns i kursplanen och att man utifrån den sedan kan ge eleverna fria händer i att vara med att bestämma. När hon planerar ett nytt arbetsområde låter hon eleverna få vara med och ”spinna det på ett roligt sätt. De får väl vara med att bestämma 45- 60 %.” De flesta lärare kände att de var tvungna att sätta upp ramar själva, då de inte kände att eleverna inte kan ta det ansvar elevinflytande innebär. Vad kan det bero på att just dessa elever inte klarar av ansvaret?

## 5:2 Projektarbete

Projektarbete är ett relativt nytt sätt att arbeta på och det blir allt vanligare.<sup>50</sup> Arbetsformen är ett sätt att uppnå Lpo94:s vision om ett starkt elevinflytande. Vi ska under denna rubrik presentera lärarnas inställning till denna arbetsform.

I boken *Projektarbete i skolan* skriver Skrovset och Lund om projektarbetets aktualitet och varför det idag är ett bra sätt att arbeta på. Författarna hävdar att denna arbetsform är ett bra sätt att utveckla en elevs lärande. Eleven får utveckla sitt tänkande i relation till samhället och till sin egen verklighet.<sup>51</sup> Skrovset och Lund menar att fördelarna med projektarbete är att det ger alla elever en chans att utgå ifrån sina egna förutsättningar, detta för att man utgår ifrån

---

<sup>50</sup> Skrovset & Lund (2000) s.16

<sup>51</sup> Ibid. s.33

elevernas erfarenheter.<sup>52</sup> Arbetsformen grundar sig på Deweys pedagogik *Learning by doing* och det innebär att man anser att all kunskap är erfarenhetsbaserad. Jobbar man i projekt i skolan, måste man alltså ta tillvara på och utgå från elevernas erfarenheter.<sup>53</sup> Skrovset och Lund hänvisar till läroplanen: ”eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer, eleverna ska ges möjlighet att arbeta ämnesövergripande.”<sup>54</sup> Även Denice menar att projektarbete är utvecklande både för henne och för hennes elever. Hon berättade att eleverna har så olika nivåer när de kommer till skolan, ”vissa kommer från en jättekäckig bakgrund och kan inte läsa”. Projektarbete ger då utrymme för Denice att blanda eleverna i grupper där starka och svaga barn kan ingå i samma grupp. Hon sade;

Man kommer ifrån det här att jag är smart och jag gjorde ett jättefint jobb utan att vi istället hjälper varandra. Alla människor har någon svaghet och jobbar vi tillsammans och hjälper varandra kan de som har det lättare hjälpa de som inte förstår lika bra. Projekt öppnar för allt detta. I samhället klassar man varandra som smart eller dum och det ska vi komma ifrån.

Skrovset och Lund menar att i projektarbetet får man som elev själv vara aktiv i lärandet då man tillsammans med läraren får sätta upp planering och mål.<sup>55</sup> Denna arbetsform är dock inte problemfri, menade informanterna, det finns hinder och fallgropar. Detta kom fram exempelvis då vi frågade Agnes om projektarbete och hon berättade:

Ett projektarbete blir väldigt mycket självständigt arbete... och de svaga barn vi har här, både vad gäller språk och allt, de kan inte jobba självständigt... så att de barn som man ville ha fram på något sätt. De föll mellan stolarna, de klarar inte av de där.

Agnes menar att det alltid finns elever som blir passiva när de arbetar i grupp. En annan negativ aspekt hon tar upp är bristen på resurser, ”man har inga grupprum att vara i, datasalen är alltid bokad och biblioteket är sällan öppet”. Ett annat hinder, för att kunna jobba i projekt, är att skolans elever minskar varje år. Alla lärare svarade att ett minskat elevunderlag gör det omöjligt att arbeta i projektarbete överhuvudtaget på skolan. Gunilla sade; ”elevunderlaget har sviktat och vi kan inte anställa mer lärare. För vi har bara en- ämneslärare. Då har det här med arbetslag sviktat.” Hon hade helst velat jobba i arbetslag men det är inte möjligt. Hon menar att de dock är många lärare som jobbat länge på skolan, de vet hur det ska gå till och hur de ska

---

<sup>52</sup> Ibid s.22

<sup>53</sup> Ibid s.22

<sup>54</sup> Ibid. s.16

<sup>55</sup> Ibid s.22



jobba. Det kanske inte är det mest utvecklande för varken eleverna eller skolan, men det skapar därmed en trygghet hos eleverna, och det är det viktigaste enligt henne.

### **5:3 Sammanfattning**

På vår undersökningsskola tyckte lärarna att deras elever inte kunde ta det ansvar som ett elevinflytande innebär. De flesta lärare var skeptiska till ett stort elevinflytande, Frank berättade ”det är svårt för eleverna att sätta sig in i verksamheten och vara med att planera, man måste sätta upp ramarna själv annars blir inget gjort”. Denice, Agnes och Chris uttryckte samma sak gällande elevernas ansvar. Arbetsformen projektarbete är ett sätt att uppnå Lpo94s vision om ett starkt elevinflytande. Denna arbetsform var dock enligt lärarna på skolan omöjligt att bedriva på grund av resursbrist, gällande både elever, lärare och material.

## 6. Närsamhället

I detta kapitel har vi två aspekter av närsamhällets påverkan, varav det ena är hur pass mycket närsamhället påverkar skolan där vi inkluderar föräldrarnas roll. Den andra aspekten under denna del är hur en lärares förhållningssätt gentemot elever ser ut.

### 6.1 Närsamhällets påverkan

Bunar menar att en skola inte kan vara oberoende närsamhället och dess påverkan. Han har observerat vad en mångkulturell skola kan få för konsekvenser. Han exemplifierar detta: när antalet invandrarelever ökade i en skola i Belgien tog de belgiska föräldrarna ut sina barn från skolan och det ledde till att minoriteten nu blev majoritet i skolan. Till slut var den enda kontakten, med det belgiska samhället, lärarna i skolan, som i sin tur blev påverkade av detta. Både lärarna och skolan förlorade sin status. Bunar ser detta exempel som en skolsituation som banar vägen för låg socioekonomisk status hos elever.<sup>56</sup> Det Gunilla berättade för oss om situationen på skolan, liknar Bunars ovanstående exempel. Hon sade att ”medvetna” föräldrar har flyttat på sina barn som en konsekvens av att det inte var många ”svenska barn” kvar i skolan. Även Agnes talade om hur ”medvetna föräldrar” flyttar på sina barn. Hon har arbetat en längre tid på skolan och därmed har hon viss erfarenhet vad gäller elevernas prestationer i skolan tidigare och idag. På detta svarade hon att det inte går att jämföra:

Ehmm, om jag säger så här, så tycker jag att, och med att friskolorna i förorterna, tar våra barn som är lite duktigare, ehh, för att dom har medvetnare föräldrar. Först så försvann alla svenska barn. Sen försvann alla medvetna, ehh, invandrarbarn, Dom barn i har kvar här nu, är barn som inte har några föräldrar som har nån högre utbildning, dom har oftast ingen utbildning, mer än kanske grund, första åren i skolan så att säga, från sitt hemland.

Runfors och Sjögren kan kopplas till Agnes, då de menar att lokalsamhällets socioekonomiska verklighet avspeglar sig bland föräldrarna och eleverna, medan skolan får representera det svenska samhället i form av lärarna på skolan. Så här ser det ut i samhället, på denna arena (skolan) menar Runfors och Sjögren, sker olika maktkamper. Här skapas även samhällliga relationer. De menar att skolan inte bara är en del av det lokala sammanhanget utan att det är en del av en större struktur som de kallar fält, där kulturella mönster och processer synliggörs.<sup>57</sup>

---

<sup>56</sup> Bunar, (2001) s.250

<sup>57</sup> Sjögren, Runfors & Ramberg (2003) s.11-12

Chris berättade om hur situationen ser ut för de flesta av eleverna på skolan. Han beskriver hur elevernas föräldrar har som syfte att inte stanna kvar i Sverige en längre tid, därför tycker föräldrarna att det är okej att eleverna inte behärskar det svenska språket bra. ”Engelskan är viktigare för deras framtid.” Sjögren skriver om hur det i Sverige skrivs många utredningar angående hur föräldrar och deras barn känner sig utanför samhället och hur man ska kunna lösa situationen. Deras brister i svenska är ett hinder för deras integration. Hon skriver att en kommunalpolitikerns lösning var att skicka alla föräldrar på svenskundervisning, då han menar att det svenska språket är nyckeln till samhällsdeltagande. Sjögren menar att politikern undviker att se sociala, ekonomiska och politiska faktorer som en del av integrationsprocessen. Agnes berättar även hon om att man inte kan jämföra de som är på skolan idag, med dem som gått vidare till andra skolor. Hon sade; ”dom har det så pass jobbigt på många sätt, vi har kvar de barnen här nu, faktiskt”. Vi frågar Agnes om detta är en generell konsekvens av friskolornas tillkomst i förorterna, och hon berättade att;

Våra politiker kan säga vad de vill, då kan dom komma hit och titta! Det finns säkert andra slags förorter med friskolor av en annan anledning, men anledningen, men konsekvensen utav friskolor här, i XXX kommun är den att, det var jättebra för en svensk att sätta sina barn där, för dom ville inte gå här... därför att det fanns så många invandrabarn här... *frihet att välja* skola och sådär, visserligen, det är bra för dom som *kan* välja... men vad som händer med den lilla klicken som blir kvar. Det tycker jag är en jättestor fara, men det fattar inte våra politiker.

I dagens nyheter kan man läsa om vad Nihad Bunar anser om friskolornas etablering och vilka konsekvenserna kan bli av allt fler friskolor. Bunar menar att om man tillåter friskolor i förorten så kommer det till slut inte att finnas några kommunala skolor i förorten.<sup>58</sup> I tidningen kunde man läsa:

Den som haft bra betyg i en "invandrantät" skola och sedan byter till en annan mer "svensktät" skola riskerar att få sämre betyg, mindre adekvat stöd och dessutom ökar risken att bli ännu mer "stigmatiserad" av sin omgivning eftersom det i den nya miljön blir uppenbart att man är "annorlunda" eller kommer från en annan kultur. Både lärandet och elevens sociala situation påverkas negativt.<sup>59</sup>

---

<sup>58</sup> <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298&a=487663>

<sup>59</sup> Ibid.

### 6:1:1 Kategorisering

I alla sociala sammanhang sker en social kategorisering och med hjälp av dessa kan människor urskilja likheter och skillnader hos varandra. Runfors menar att vi utifrån dessa sammanförs i olika grupper. Kategorisering är vidare en förutsättning för all social organisering och kategorin formar våra erfarenheter.<sup>60</sup> Runfors använder sig av Erving Goffmans syn på hur kategorisering leder till att det skapas normalitet respektive avvikelser. Han menar att det *annorlunda* skapas i relation till det som uppfattas vara *normalt*. Det avvikande är motsatsen till det eftersträvansvärda och egenskapen appliceras på hela gruppen. De olika sociala kategorierna blir därmed hierarkiskt ordnade. Runfors menar att ibland kan man tillskrivas egenskaper som man själv inte anser överstämmer med sin egen självbild. I skolsammanhang kan det leda till att skolgången påverkas, då kategoriseringen från samhället följer med in i klassrummet.<sup>61</sup> Denice berättade för oss hur man som elev påverkas av sin gruppstillhörighet:

Växer du upp i ett lugnt område där alla är jättetrevliga, har mycket kompisar och ingen rasism blir det ett helt annat barn. Men bor du i ett område där det är utpekade att där är turkarna, där är kurderna, pakistanierna, bengalerna och att de inte pratar med varandra, påverkar eleverna väldigt mycket.

Kategoriseringen som sker i skolan kan vi koppla till Bourdieus teori om att alla människor tillhör ett fält, ett socialt sammanhang. Han menar att man där möter människor med liknande kapital och därmed har man liknande livsmönster. Ett centralt begrepp hos Bourdieu är *dispositioner* och med det menar han hur det objektiva rummet genom människans praktik skapar och rotar synsätt och uppfattningar om den enskilda människans egen värld och bilden av sig själv.<sup>62</sup> Vi har i vår undersökning fått kunskap om att det finns en etnisk uppdelning och det är en form av disposition där eleven känner tillhörighet med sina landsmän. Dispositionerna blir det som påverkar eleverna i deras val och uppfattningar om sin tillvaro.<sup>63</sup> Bourdieu använder sig av begreppet *habitus* för att förklara deras mönster och handlingar. Han beskriver habitus som en karta som vi utgår ifrån när vi förstår vår omvärld. Habitus handlar om livsstil och *smak*, det är en individs handlingsdispositioner. Individens habitus är en del av fältets övergripande habitus. Habitus skapar inom gruppen ett gemensamt synsätt på sig själv och omvärlden, den är även ett medel för att kunna angränsa sig mot andra grupper.<sup>64</sup> I vår

---

<sup>60</sup> Runfors, (2003) s.25

<sup>61</sup> Runfors, (2003) s.26-28

<sup>62</sup> Olesen & Pedersen (2004) s.144

<sup>63</sup> Bourdieu, (1991) s.297

<sup>64</sup> Bourdieu, (1991) s.297

undersökning har det framkommit att skolan består av en mängd olika elever som möts på olika fält som är konstruerade efter etnisk tillhörighet.

De andra lärarna påpekade precis som Denice, att eleverna på skolan är grupperade efter deras etniska tillhörighet. Young har undersökt den amerikanska arbetsmarknaden och ett av de begrepp hon använder sig av i sin modell om underordning är marginalisering. Young påvisar att det finns en grupp människor som är undertryckta och som står utanför samhället. En av flera orsaker till detta är rastillhörighet eller etnicitet.<sup>65</sup> Närsamhället kring vår undersökningsskola kännetecknas av invandrarna som bor där och Bunar skulle utifrån sin definition kalla det för en segregerad förort.<sup>66</sup> Att samhället avspeglar sig i skolan märkte vi under vår tid på skolan, flera lärare påpekade att det inte fanns en enda elev vars båda föräldrar är födda i Sverige. Gunilla berättade att hon är minoritet i skolledningen, då hon är den enda svenska personen. Hon sade; ”det inte finns någon elev på skolan som har svenska föräldrar och att när det gick svenskar på skolan förr var de en minoritet och de kände sig ensamma. De har ju flyttat ut många svenskar från området.” Segregation har en del negativa konsekvenser enligt Bunar, vilket Gunilla bekräftade. Bland annat återskapar och bekräftar segregation majoritetens fördomar mot minoriteten då det inte finns någon social interaktion mellan de två grupperna. Vidare menar han att segregationen förhindrar minoritetens integration in i samhället.<sup>67</sup> Iris Marion Youngs menar att i dagens samhälle ses olika slags sammansättningar av grupper som enhetliga, kategoriseringar sker därmed. Ett konkret exempel menar hon är hur människor ser på kvinnor som en enhetlig grupp där de delar egenskaper och erfarenheter. Man ser kvinnor som ett socialt kollektiv där inre motsättningar som ras, klass och etnicitet inte tas hänsyn till. Detta kan även appliceras på invandrare som grupp och vidare på eleverna i vår undersökningsskola. Hon menar att detta synsätt skapar ett antagande om en homogen kategori. Det Young har gjort för att försöka lösa detta dilemma använder hon sig av Jean- Paul Sartres begrepp *seriell kollektivitet*. Det innebär att man inte ser den kollektiva gruppen som en grupp där man delar erfarenheter eller egenskaper. Alla individer i en serialitet har sitt eget mål men även begränsningar som gäller inom gruppen. Individerna i en *serie* är aldrig bestående eller statisk, de är utbytbara, varierande och flytande. Om man ingår i en serie behöver inte det seriella medlemskapet innebära någon betydelse för den egna individen.<sup>68</sup> Lärarna på skolan ser inte på sina elever på detta sätt. De upprätthåller den kategorisering som finns bland eleverna genom att de hela tiden påpekar att det inte finns några svenskar på skolan. De

---

<sup>65</sup> Young (2002) s. 71-72

<sup>66</sup> Bunar, (2001) s.20

<sup>67</sup> Ibid. 79-80

<sup>68</sup> Ibid s.230-237

kategoriserar därmed eleverna som icke-svenskar och använder sig inte av Sartres tanke om serialitet.

### **6:1:2 Kapitalens roll**

Vi ska nedan använda oss av Bourdieus kapitalformer för att se hur och om de gestaltar sig.

Bourdieu's olika kapitalformer är beroende av varandra, sammanflätade och är överförbara inom familjen. Symboliskt kapital är det mest grundläggande begreppet och innefattar ”det som av sociala grupper känns igen som värdefullt och tillskrivs värde”<sup>69</sup> Bunar menar, som Bourdieu, att det symboliska kapitalets värde är legitimt först då det erkänns av andra. Han förklarar symboliskt kapital som något prestigefullt som byggs upp av en eller flera av de andra kapitalformerna.<sup>70</sup> Han skriver;

Ekonomiskt kapital gör det exempelvis möjligt för en välbeställd familj att bosätta sig i ett område med hög status vilket i det närmaste garanterar att även skolan som rekryterar eleverna från närområdet kommer att ha hög status. I en sådan sociokulturell miljö kommer barnen att få möta, lära sig och internalisera vissa värderingstyper av det kulturella kapitalet.<sup>71</sup>

Det kulturella kapitalet som förvärvas i dessa områden, menar Bunar, gör det möjligt för barnen att knyta viktiga kontakter och skapa relationer med andra från samma sociala miljö eller även mer privilegierade miljöer. Detta får vidare en stor betydelse för deras framtid då de kan nå positioner som är sammankopplade med symboliskt kapital. Vår undersökningsskola ligger i ett område som har en underordnad ekonomisk position. Bidragstagandet är högt i detta område. I tabellen nedan kan man utlösa de stora socioekonomiska skillnader som finns mellan en förort och innerstadsområde.<sup>72</sup> Tabellen visar att i vårt undersökningsområde så får invånarna i genomsnitt mycket mer i bidrag per person, tillskillnad från vad invånarna i Stockholms innerstad får. Höga bidragsinkomster kan kopplas till hög arbetslöshet och detta kan vidare kopplas till underordnad ekonomisk position för invånarna i vårt undersökningsområde.

---

<sup>69</sup> Olsen & Pedersen (2004) s.147

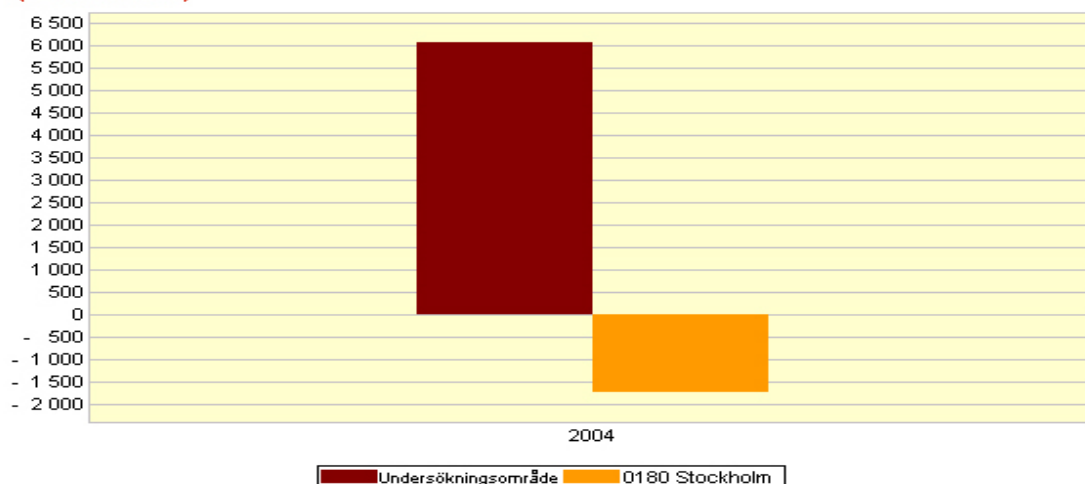
<sup>70</sup> Ibid. (2001) s.29

<sup>71</sup> Ibid. s.30

<sup>72</sup> www.scb.se

**Tabell 6:1:2:1**

**Summa bidragsinkomster, kr/invånare efter region och tid.  
(kr/invånare)**



(www.scb.se)

Young har genom sin undersökning av den amerikanska arbetsmarknaden sett att man kan undertyckas av fler anledningar än enbart ras eller etnicitet. Andra grupper, så som pensionärer och ungdomar kommer inte heller in på arbetsmarknaden. Young menar att marginaliseringen är ett väldigt allvarig förtryck då marginaliseringen bland annat leder till att man kan hamna i fattigdom och man kan till och med dö. Young påpekar att man i välfärdsstater försöker hjälpa de fattiga med bidrag men hon menar att detta skapar ytterligare utanförskap då bidragstagande genom välfärdssamhället genom ett bidragsberoende blir bestulna på sina fri och rättigheter. Ett bidragsberoende förhindrar även den utsatta då den inte kan skapa egna resurser, som vidare inte kan få social status.<sup>73</sup> Bunar menar att arbetslöshet inte bara innebär att invånarna blivit ekonomiskt fattigare, utan att även makten över deras egna vardagsliv inskränks. Deras framtid är i andras händer.<sup>74</sup> Som vi nämnde ovan styr det ekonomiska kapitalet individens förutsättningar för rekrytering av andra kapital. Bunar skriver: "Föräldrarnas svaga positioner, begränsade tillgång till olika kapitalformer och svaga inflytande över det egna vardagslivet bekräftas och fördjupas i förhållande till skolan." Han menar att föräldrarna blir marginaliserade i förhållande till barnens skolgång då skolan alltmer tar över föräldrarnas roll i barnens utveckling. Detta för att föräldrarna ses som inkapabla att uppfostra sina barn som en konsekvens av den sociala marginaliseringen.<sup>75</sup> Under våra intervjuer så talade flera lärare om

<sup>73</sup> Young, (2002) s.72

<sup>74</sup> Bunar (2001) s.276

<sup>75</sup> Ibid. s.277

hur de märkt att vissa föräldrar är medvetna om denna marginalisering och stigmatisering<sup>76</sup> och därmed flyttade sina barn till andra skolor.

Om jag är riktigt ärlig, vi har kvar *dom* som bli kvar, dom som är över. Dom som inte har dom föräldrar som, som har de ekonomiska förutsättningarna, kulturella förutsättningarna, intellektuella förutsättningarna, det är *dom* barnen vi har kvar. Våldigt mycket trasiga barn. Så man kan nästan inte kräva att såna barn ska klara de nationella proven, jag tycker det här är nästan absurt.

(Agnes)

Föräldraengagemanget var något som alla våra informanter tyckte var viktigt, men som på denna skola inte var tillräcklig. Att föräldrarna inte var nog engagerade, menade de, kom i uttryck främst elevernas prestationer och utveckling, men även i skolans utveckling som institution. Chris berättade för oss att: ”om man som förälder är med aktivt i elevens val av skola och utbildning kommer det avspeglade sig i eleven och det bidrar till att eleven blir mål-orienterad. Det leder i sin tur till att eleven kommer ha mer respekt för skolan som institution.” Under intervjun med Agnes kom vi in i en diskussion om dokumentationer, och hon berättade att hon tycker att det är onödigt med all dokumentation. Hon sade;

Det finns inte en enda förälder som jag har haft som har frågat efter den individuella utvecklingsplanen, inte ens målen i ämnena... det beror helt på vad du har för föräldrar; här har du föräldrar som inte kan, här har du föräldrar som är analfabeter, föräldrar som inte läser veckans rapport, veckorapporten.

Elvira påpekar även hon att det är viktigt att förstå elevernas och framförallt föräldrarnas situation då ”många inte är i deras hemland”. Hon menar att man måste sätta sig in i deras situation.

Hur skulle man reagera om ens dotter från Sverige kom till ett annat land och helt plötsligt tvingade någon henne att sätta på sig något på huvudet... om man inte förstår varför man måste ha något på huvudet och om ingen förklarar det blir det svårt att acceptera. Om man istället förklarar att man inte vill göra din dotter till muslim, utan så gör vi här. Man måste få föräldrarna att förstå, precis som man själv hade velat förstå om man var i minoritet.

---

<sup>76</sup> Ett begrepp för social stämpling.



Bourdieu skriver att ett barn som har föräldrar med akademisk utbildning har bättre utgångsläge för akademisk utbildning själv, än vad exempelvis ett barn till föräldrar med låg utbildning har.<sup>77</sup> På vår undersökningsskola hade de flesta barn föräldrar med låg utbildning. Detta menade våra informanter märktes, Frank menar att det är svårt med vissa föräldrar då de inte är insatta i vad som händer i skolan, då de kanske aldrig själva gått i skolan. Dessa föräldrar vet då heller inte hur mycket som är rimligt att kräva av sina barn. Han berättade;

Det är inte alla föräldrar då heller som, som går att samarbeta med, men de flesta av föräldrarna vill ju naturligtvis att det ska gå bra för deras barn, så äre. Och många föräldrar har för ställda högt krav, det tror att här i Sverige finns många möjligheter, så ställer de jättehöga krav, du ska bli läkare eller. Så märker man att den hära, han har ingen chans, han kanske är praktisk och händig. Han kan bli jätteduktig i något sånt, men han klarar inte av naturämnet, då kan han ha väldigt press på sig hemifrån, det kan va jobbigt för vissa elever.

## **6:2 Lärares förhållningssätt**

Under denna del ska vi se till hur lärare kan inneha olika förhållningssätt gentemot eleverna.

Sjögren lägger vikt vid att man som lärare först och främst måste lära känna sig själv för att kunna inta ett gott förhållningssätt.<sup>78</sup> Även Margareta Normell lägger tyngd på att man som lärare måste vara medveten om sitt förhållningssätt. Detta för att få en förståelse om betydelsen av att ha en god självkänedom. Hon menar likt Sjögren, att det är viktigt att vara medveten om sin egen utgångspunkt gällande exempelvis normer och värderingar.<sup>79</sup> Rene Leon skrev;

För det första, oberoende av om vill eller inte så förmedlar man som lärare alltid ett budskap om vad som gäller, eller vad som borde gälla, i klassrummet och i samhället. Det vill säga att läraren alltid sänder budskap om värderingar och normer genom sin undervisning och i egenskap av lärare.

Även Leon lägger vikt vid att man som lärare måste vara medveten om vad man bär med sig in i klassrummet. När Frank säger att många av pojkarna i hans klass kanske har lite ”gammaldags kvinnoosyn” kan en tankeställare uppstå om enligt vems normer och värderingar han utgår ifrån. Hans Olof Gustavsson skriver om hur lärare kan vara omedvetna om hur deras kulturbakgrund påverkar deras förhållningssätt gentemot sina elever. Han menar att man i skolan kan se hur det förhållningssättet läraren intar kan vara monokulturellt. Läraren kan tro sig ha likvärdiga,

---

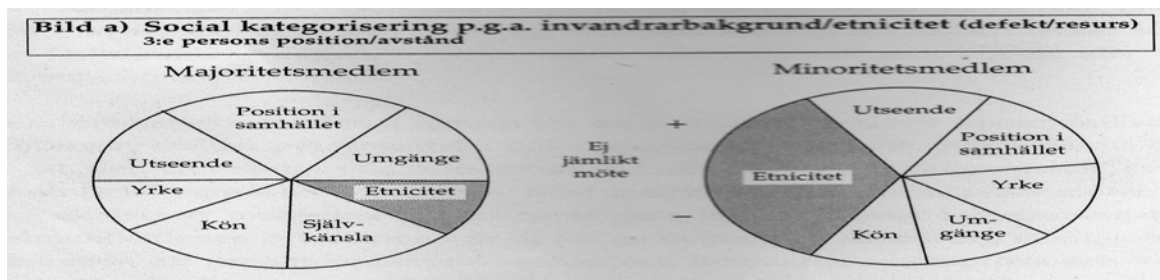
<sup>77</sup> Olsen & Pedersen (2004) s.149

<sup>78</sup> Sjögren, Runfors & Ramberg (2003) s.16

neutrala och värderingsfria kunskaps- och kultursyner, men i själva verket är de *värdeladdade* och *etnocentriska*.<sup>80</sup>

Chris talade under sin intervju om hur hans elever ”ska veta hur man ska betraktar sin lärare som auktoritet”. Den kunskapen tar han för givet att de har med sig hemifrån och han menar att det är viktigt att arbeta med elevernas värderingar så att de stämmer överens med lärarens. Chris förhållningssätt gentemot sina elever gällande hur de ska anpassa sig efter hans lärarkultur kan kopplas till Lahdenperäs olika förhållningssätt. Hon skulle kalla Chris förhållningssätt för ett *kategoriserande förhållningssätt* då han utgår från egna värderingar och uppfattningar (se figur A nedan). Han har därmed ett etnocentriskt perspektiv gentemot sina elevers bakgrund och erfarenheter.<sup>81</sup> Vidare innebär förhållningssättet, enligt Lahdenperä, att man som lärare ser på sina elevers invandrabakgrund som antingen en brist eller resurs. Ett sådant förhållningssätt kan därmed skapa antingen en negativ kategorisering eller så ser man invandrabakgrunden som en resurs istället för brist och vänder den till något positivt. Lahdenperä menar att man på det sättet vinner på att kategorisera.<sup>82</sup>

**Figur A. 6:2:1**



(Lahdenperä, 1997 s.72)

Under våra intervjuer talade lärarna ofta om hur de såg på sina elever. Generellt tyckte vi oss se ett mönster bland lärarna där man ofta talade om elevernas bakgrund som något som de inte tog tillvara på. Istället talade de ofta om att mångfalden är stor på skolan samtidigt som man inte visste hur man skulle hantera den vetenskapen i klassrummet. Ett konkret exempel är Frank, vi frågade honom hur han skulle vilja definiera begreppet *mångfald* i skolan. Han svarade då; ”mångfald e juh det, det e väl att det är många på en sån här skola som är från många olika kulturer. Men vi använder nog det här dåligt, den här mångfalden.”

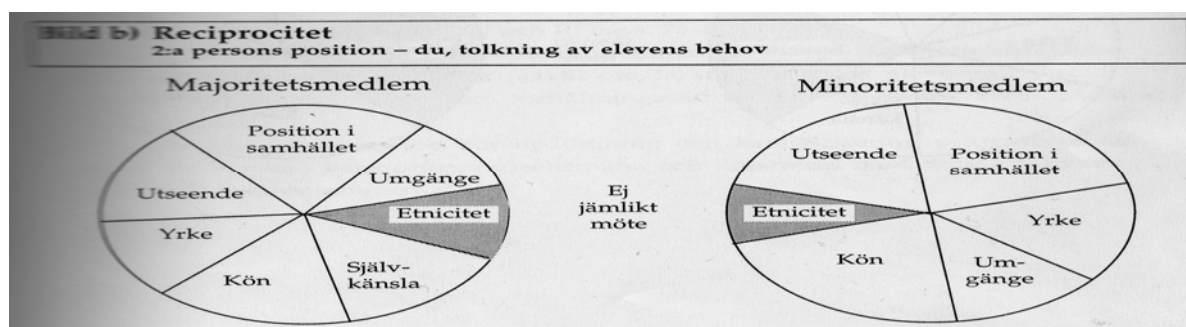
<sup>79</sup> Normell, s.33

<sup>80</sup> Linde s.146

<sup>81</sup> Lahdenperä (1997). s.72

Ett annat förhållningssätt man kan inta, enligt Lahdenperä, är ett *icke kategoriserande* och inom detta förhållningssätt kan man inta ett *reciproka (ömsesidigt)* eller *interkulturell* perspektiv. Det reciproka förhållningssättet uttrycks i att eleven blir den *andre* och ses som ett *du*, där bakgrund eller erfarenhet inte tas i aktning. (Se figur B nedan)<sup>83</sup> Det reciproka förhållningssättet är likt det kategoriserade på det sättet att man inte ser eleven och dennes erfarenheter eller bakgrund som något värdefullt. Gunilla som är skolläda berättade för oss att hon tycker att det är skillnad idag mot vad det var förr när det gäller arbetet med att tillvarata erfarenheter hos elever. ”Förr var det mer märkvärdigt om man kom från ett annat land för då berättade man mer om det landet och kulturen och då tror jag att man tog tillvara på det mer än vad vi gör här, för här kommer alla från andra länder så det är så naturligt för oss här” hon menar med detta att man idag inte behöver ha ett medvetet förhållningssätt då det sker av sig själv. Här intar hon ett reciprokt förhållningssätt och eleven blir här den *andre* och ses om ett *du*. Elevens bakgrund eller erfarenheter tas inte i beaktning.

**Figur B. 6:2:2**



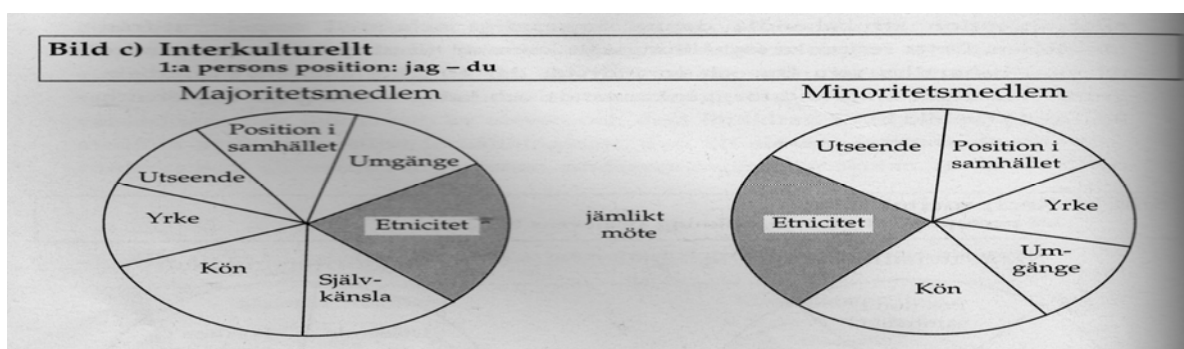
(Lahdenperä, 1997. s.73)

På skolan finns det en stor medvetenhet om att skolan är interkulturell, att det finns en mängd olika kulturer representerade. Det som saknas är ett utarbetat sätt att arbeta med dessa olika kulturella bakgrunder. Lärarna och speciellt skolläda har enbart vetskap om hur situationen ser ut och det finns en stor vision om att man vill skapa goda elever och goda relationer. Bengt anser att det är viktigt att skapa goda relationer då han tycker att det är ”jätteviktigt och a och o” i hur arbetet med eleverna kommer att fungera. Relationerna är ”jättesvåra” att bygga upp och det är ”en svår balansgång”. I början blev eleverna ”skraja” när han var för hård så han menar att ”det gäller att känna av nivån som man ska inta”. Det Bengt menar är att det är svårt att skapa dessa goda relationer i praktiken, men att man som lärare vill uppnå det. Även andra lärare berättar att man på denna skola är dålig på att inta ett förhållningssätt där man möter elever och deras tidigare erfarenheter. Ett förhållningssätt som man istället kan inta för att

<sup>82</sup> Lahdenperä. (1997) s.72

skapa goda relationer och processer, menar Lahdenperä, är *det interkulturella*. (Se figur C nedan) Det interkulturella är olikt både det kategoriserande och reciproka då man istället har ett ömsesidigt förhållningssätt där läraren och eleven möts. Här finns det istället en ständig medvetenhet om de båda aktörernas (elev/lärare) tidigare erfarenheter och bakgrund. Här skapas en jagform, där eleven ställs mot läraren på samma nivå. Mötet som sker kan även kallas kulturkrock.<sup>84</sup> Ett av Bunars motiv i hans avhandling är att försöka visa på hur och varför man upprätthåller och skapar underordning. Han ser skolan som en arena som skapar dessa processer, det är även där de kan få en annan innebörd eller riktning. Vi ser att det är främst lärarnas uppgift att se till att skapa goda processer i skolan.<sup>85</sup> En av lärarna vi intervjuade (Denice) talade om att det är viktigt att skilja på vad som får ske i hemmet och regler som gäller i skolan.

**Figur C. 6:2:3**



(Bunar, 2001.s.22)

I skolan får man inte trycka ner någon, om eleverna ser ner på andra på grund av religiösa anledningar så accepteras inte det i skolan. Men utanför skolan får eleverna tycka vad de vill vare sig om någon är tjock, brun eller ful. Så vi har lärt oss att i skolan har man en mer öppen syn och acceptera folk men hemma får man ha sina idéer.

Här menar Denice att hon försöker skapa en arena där eleverna möts på samma villkor, regler, normer och värderingar. Hon menar att värderingar elever bär med sig utanför skolan ska inte nödvändigtvis vara gällande i skolan. Detta ifrågasätter Bunar och vi tar det ytterligare ett steg och frågar oss om skolan kan skapa likvärdiga elever, trots deras bakgrunder och erfarenheter? Kan man borste från det som sker utanför skolans ramar? Vidare frågar vi oss hur lärare

<sup>83</sup> Ibid. s.73

<sup>84</sup> Ibid. s.74

<sup>85</sup> Bunar s. 22

påverkas av närsamhällets påverkan? Vi frågade Patric Sahlén, som är högskoleadjunkt på Södertörns Högskola, via mail om detta, och han svarade:

Jag tror att lärare i en skola i ett stigmatiserat område hela tiden måste förhålla sig till den bilden och även förhålla sig till uppfattningen om skolan. Jag tror att man många gånger tvingas bevisa att undervisningen och verksamheten i skolan håller samma nivå som andra. Jag tror att det mest påfrestande blir att man ständigt befinner sig i en försvarsposition och behöver rättfärdiga sitt arbete, något som lärare i andra områden inte behöver göra. De reaktioner detta kan få från lärare är i huvudsak tre som jag kan se det. Antingen arbetar man för förändring, intar en försvarsposition eller så resignerar man.

### **6:3 Sammanfattning**

Det finns två aspekter kring närsamhällets påverkan, den första är hur mycket närsamhället påverkar skolan. Bunar menar att skolan är beroende av närsamhället och att det påverkar. Detta bekräftade Gunilla då hon berättar om hur medvetna föräldrar flyttar sina barn från skolan och området som de tycker har blivit stigmatiserat. Agnes berättar vidare hur de som blir kvar på skolan är de barn som har föräldrar som inte integrerats i samhället. Bunar menar att föräldrarnas svaga position i samhället försvårar deras valmöjligheter, de har begränsad tillgång till olika kapitalformer och då ett svagt inflytande över det vardagslivet. Detta bekräftas och fördjupas i förhållande i skolan. Agnes talar om att de barn som är kvar på skolan är de som ”är över”. Hon sa; ”dom som inte har dom föräldrar som, som har de ekonomiska förutsättningarna, kulturella förutsättningarna, intellektuella förutsättningarna, det är *dom* barnen vi har kvar”. Den andra aspekten är hur lärares förhållningssätt kan bidra till vilka sorts elever man kommer att fostra. Detta då lärarna kommer utifrån och har med sig en egen kultur in i klassrummet. Lahdenperä talar om hur lärares olika förhållningssätt kan påverka elevernas utveckling och känsla av tillhörighet i skolan.

## 7. Avslutande reflektioner

Vi har genom vår undersökning kommit fram till hur lärare på vår undersökningsskola använder sig av de tidigare erfarenheter som eleverna besitter, och var hinder och fallgropar finns. Då alla lärare vi har intervjuat har behörighet, är de medvetna om att det ingår i deras läraruppdrag att ta tillvara på elevers tidigare erfarenheter och bakgrund.<sup>86</sup>

Lärarnas syn på vad begreppet mångkulturalism innebär, anser vi är ett hinder för att kunna tillvarata elevernas erfarenheter vad gäller både deras kulturella och språkliga erfarenheter. Många lärare på skolan ansåg att begreppet mångkulturalism innebar en mångfald av etnisk tillhörighet. De uppfattade det som endast bundet till etnicitet. Deras smala perspektiv på begreppet anser vi gör det svårt att se de andra erfarenheter eleverna bär med sig. Vi tyckte oss även märka en negativ syn på begreppet mångkulturalism. Många av lärarna ville inte sätta fokus på elevernas olika etniska bakgrund, och menade att *alla var lika*. Vi anser att om man ser på begreppet mångkulturalism som enbart något etnisk, bortser man från allt annat som begreppet innebär. Att lärarna sedan vill behandla alla lika, bidrar enligt oss att man tappar bort individen och det sker då en kategorisering. Eleverna sammanfogades på undersökningsskolan till en gemensam grupp, man såg dem som en enhetlig grupp med liknande sociala förutsättningar. Skolledaren talar exempelvis om att de inte behöver inta ett förhållningssätt, ”det sker av sig själv” menar hon. Detta kan kopplas till en av Youngs viktigaste slutsatser, om att antaganden om att alla är lika, skapar ett socialt kollektiv, där man inte tar hänsyn till inre motsättningar. De lärare som hade detta perspektiv på begreppet mångkulturalism, såg inte elevernas erfarenheter eller bakgrund. De intog därmed ett reciprokt förhållningssätt, där eleven blev *den andre*. En del lärare försökte ge eleverna svenska koder och istället för att ta tillvara elevernas medtagna kultur ville de förmedla den ”svenska kulturen” då de anser att deras elever har bristande *svenskkompetens*. Vi menar att för att kunna ta tillvara på en elevs kultur måste man först ha förståelse för begreppet och sedan inta ett förhållningssätt som inte är etnocentriskt.

Många lärare anser att det är viktigt att ta hänsyn till elevernas språk som de bär med sig hemifrån. Lärarna menade att det språk som eleverna bär med sig hemifrån var viktigt att tillvarata men samtidigt något som var modersmållärares uppgift. Vi fick under undersöknings gång svar på att modersmålet är en del av elevens identitet. Lärarna menade att det var en viktig markering som visar vart man kommer ifrån. Vi tror att det är speciellt viktigt i en mångkulturell skola, detta för att urskilja sig från kategoriseringen, att ”alla är lika”.

Språket är inte bara ett verktyg i samhället, utan det visar även på en social status, det kan öppna nya dörrar i samhället. Som vi tidigare nämnt arbetade vissa lärare på undersökningsskolan med att förmedla svensk kultur och ett ”korrekt” språk. De menar att eleverna annars aldrig kommer i kontakt med det. En av lärarna berättade hur han brukade ta upp svenska ordspråk då han ansåg att det var allmänbildning och för att de inte fick med sig det hemifrån.. Vi ser en problematik i detta då lärarna är tydliga med att visa att det svenska språket är viktigare än deras hemspråk i det avseendet. Frågan man då kan ställa sig är hur de påverkar eleverna i deras syn på sig själva, kan det inte skapa en negativ självbild?

Elevinflytande är ett sätt att tillvarata elevernas erfarenhet. Om eleverna har inflytande över sitt eget arbete kan de utgå från sina egna behov, erfarenheter och begränsningar. Detta är något som den senast utgivna läroplanen förespråkar för att få fram individen. Lärarna var förvånansvärt skeptiska gentemot begreppet och menade att det inte är något som är möjligt i praktiken. De ansåg att deras elever inte klarade av det ansvar som det innebär. Under undersökningens gång frågade vi oss varför lärarna ansåg att deras elever inte klarade av det ansvar som elevinflytande innebär. Skeptismen och de låga förväntningar som lärarna har på sina elever skapar en stigmatisering som eleverna måste förhålla sig till. De finns inga krav på eleverna och det måste vara ostimulerade och omotiverade att försöka prestera. En arbetsform som innebär att man arbetar med elevinflytande är projektarbete, som på denna skola uteslöt helt. Lärarna menade att anledningen till detta var brist på resurser och elever. Hur kan man tala om en likvärdig utbildning när en skola som denna inte har nog med elever eller material för att kunna bedriva arbetsformen?

Genom våra svar på intervjuerna, kan vi utläsa att föräldrarna ger lärarna kunskap om sina barns erfarenheter. Det är viktigt att man som lärare ser föräldrarna som resurser då de är experter på sina barn. De lärare som tog tillvara på elevernas erfarenheter och arbetade med det i klassrummet var även de lärare som hade en aktiv kontakt med föräldrarna. Föräldrarnas medbestämmande över sitt barns utbildning kan även medföra en inkluderande känsla. Föräldrarnas position i samhället visade sig även påverka eleverna då vissa lärare kunde märka vilka elever som var från mer utbildade familjer. Vidare visade det sig att närsamhället påverkade skolan och lärarna i allra högsta grad. Som vår tabell visar<sup>87</sup> finns det socioekonomiska problem i närsamhället och den sociala statusen är låg. Att närsamhällets invånare har låg social status bekräftades även av våra informanter. De menar att elevernas

---

<sup>86</sup> Lärarförbundet, (2001), s.10

<sup>87</sup> Se s.39 i undersökningen.

begränsade förutsättningar är kopplade till föräldrarnas sociala situation. Under en intervju talade en av våra informanter om att de elever som var kvar på skolan idag, var de elever som hade föräldrar som saknade de ekonomiska, kulturella, intellektuella och sociala förutsättningar. Detta bidrog till att lärarna inte förväntade sig så mycket av eleverna, som i sin tur hindrade tillvaratagandet av erfarenheter. Vi har i undersökningen använt oss av Bourdieus teori för att påvisa hur de olika förutsättningar spelar en stor roll i hur man klarar sig i samhället. Kapitalformerna är överförbara inom familjen och det är även det som avgör vilken status man får i samhället. Det bestämmer även i vilket område man kan bosätta sig och vidare vilken sociokulturell miljö barnen möter och utvecklas i. Lärarna på skolan kunde ibland under intervjuerna uttrycka sig på ett sätt där vi anade en låg förväntan på eleverna. Detta är något som implementeras i skolan och vi kan se en viss stigmatisering. Bunar talar om närsamhällets stigmatisering och hur det påverkar skolan. Vi vill genom vår undersökning påvisa att det vidare sker en stigmatisering på lärarna, som i sin tur, genom sitt förhållningssätt, överför detta på sina eleverna.

På vår undersökningsskola sades de flera gånger att det var brist på elever då man öppnat en friskola i kommunen dit många elever med ”medvetna” föräldrar sökte sig till. Vi fick förklarat för oss av studierektorn att de kommunala skolorna sugts ut på resurser och elever i och med friskolornas uppkomst. Vår fundering och förslag för vidare forskning är frågan kring varför många kommuner bestämmer sig för att öppna nya skolor, istället för att satsa på de befintliga skolorna som redan finns? Vi ser en ökad segregation inom det stigmatiserade området. De som blir kvar är de som besitter minst kapitalformer. Något vi funderar vidare på är friskolornas påverkan på ett redan segregerat område och dess påverkan på de elever som ”blir kvar”.



## Referenslista

### *Otryckta källor*

#### Intervjuer:

- Agnes 2007-11-13 kl.12:00 – 13:00
- Bengt 2007-11-19 kl. 09:00- 10:00
- Chris 2007- 11- 13 kl.13:10 – 13:30
- Denice 2007- 11-15 kl.09:45 - 10:30
- Elvira 2007-11-13 kl. 09:10 – 10:00
- Frank 2007- 11-14 kl.11:15 – 12.00
- Gunilla 2007-11-14 kl.10:30 – 11:15

#### Elektroniska källor:

- <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298&a=487663>
- <http://www.skolverket.se/sb/d/155/a/2476>
- <http://www.scb.se>

#### Mail:

- Aina Bigestans -Monday, November 26, 2007 05:37 PM
- Patric Sahlen -Monday, December 03, 2007 09:41AM
- Rene Léon -Tuesday, November 27, 2007 09:59AM
- XX (Skolledare på en Stockholmsskola) -Wednesday, November 07, 2007 02:44 PM

### *Tryckta källor*

- Alfakir Nabila, *Skapa dialog med föräldrarna -integration i praktiken*. 2004. Runa Förlag: Malmö
- Andersson Anders-Börje & Naucleur Kerstin, *Språkmiljö och språkinläring*. Slutrapport från projektet hemspråket i förskolan. 1987. Göteborgs Universitet.
- Axelsson Monica (red), *Tvåspråkiga barn och skolframgång – mångfalden som resurs*. 1999. Rinkeby: Repoprint AB
- Bourdieu Pierre, *Kultursociologiska texter*. 1991. Stockholm/Skåne: Symposion AB
- Bunar Nihad, *Skolan mitt i förorten –fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. 2001. Stockholm: Symposion.
- Einarsson Jan, *Språksociologi*. 2004. Lund: Studentlitteratur
- Ehn Billy, Löfgren Orvar, *Kulturanalys*. 2001. Malmö: Gleerups.

- Lahdenperä Pirjo, *Invandrarbakgrund eller skolsvårigheter? En textanalytisk studie om åtgärdsprogram för elever med invandrarbakgrund*. 1997. Stockholm: Gotab
- Linde Göran (red), *Värdegrund och svensk etnicitet*. 2001. Lund: Studentlitteratur.
- Lärarförbundet. *Lärarens handbok. Skollag. Läroplaner. Yrkesetiska principer*. 2001. Solna: Tryckindustri Information
- Olesen Gytz Søren & Pedersen Moller Peter (red), *Pedagogik i ett sociologiskt perspektiv*. 2004. Lund: Studentlitteratur
- Runfors Ann, *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. 2003. Stockholm: Prisma
- Sjögren Annicka, Runfors Ann & Ramberg Ingrid (red). *En "bra" svenska. Om språk kultur och makt*. 2003 Stockholm: Reproprint AB
- Skrovset Siw, Lund Torbjörn, *Projektarbete i skolan*. 2000. Lund: Studentlitteratur.
- Young Marion Iris. *Att kasta tjejkast. Texter om feminism och rättvisa*. 2000. Finland: WS Bookwell.

# Bilaga 1

## Djupintervju

### Introduktion (Vilka är vi?)

Vi gör den här intervjun för att få insyn i hur man som lärare tar tillvara på elevers erfarenheter, bakgrund och tidigare kunskaper.

### Introduktion (Vem är läraren?)

Vad har du för utbildning?

Vilket ämne/ämnen undervisar du i?

Hur länge har du arbetat som lärare?

1. Hur använder du dig av de erfarenheter (språkligt/kulturellt) som eleven redan besitter? (de kunskaper de hade med sig hemifrån när de började i din klass) Finns det hinder och fallgropar?
2. Hur arbetar man med de värderingar och normer som eleven bär med sig hemifrån?
3. Hur ser du på projektarbete?(vad har du för inställning till att arbeta med ämnesövergripande undervisning)
4. Hur ser du på elevinflytande? Vad betyder det för dig? Varför är det viktigt/inte viktigt?
5. Hur planerar du inför ett nytt ämnesområde?
6. Vad tycker du är viktigt att tänka på när man sätter upp mål?
7. Vad tycker du är viktigt att tänka på när man väljer material?
8. Arbetar du med grupprocesser? Hur skapar du goda grupper?
9. Hur arbetar du med att skapa en positiv självbild hos eleverna?
10. Vilken roll har modersmålet i elevens individuella utveckling? (språkligt/kulturellt)
11. Vilken hänsyn tar du till de olika språkbehoven hos eleven?
12. En elev som är tvåspråkig har kanske andra behov, bemöter man dem annorlunda i klassrummet? Om ja, på vilket sätt?
13. Integrerar du andraspråksförmedling i annan undervisning? Tycker du att man bör göra det? Varför?
14. Bör alla lärare vara svensklärare?
15. Hur ser du på kodväxling? Hämmar det språkutvecklingen?
16. Vilket klassrumsklimat eftersträvar du? Hur arbetar du med det?
17. Hur ser samarbetet med föräldrarna ut? Fungerar det? Hade du önskat att det sett annorlunda ut?